UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204279
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 83.1 B57B   Accession No. GT 298

Author భాగవతుల నారాయణమూర్తి గారు

Title భారతీయ నీతి కథలు

This book should be returned on or before the date last marked below.

భారతనీతికథలు

మొదటి భాగము.

కృతికర్త:

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు,

విజయనగర సంస్థానాస్థానకవి.

పబ్లిషర్సు.

వేంకటరామ్ అండ్ కో,

హెడ్డాఫీసు:-ఏలూరు.

1928.

రామా ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

సర్వస్వామ్య సంకలితము] [వెల 0—6—0.

విషయసూచిక.

1. ఉదంకుడు—గురుభక్తి 1-6
2. అగ్నిభట్టారకుడు — సత్యవ్రతము 6-10
3. కద్రువ—మత్సరము 10-13
4. గరుత్మంతుడు—మాతృభక్తి 14-19
5. జరత్కారువు—పితృదేవతాప్రీతి 19-22
6. శృంగి—క్రోధము 22-25
7. కచుడు—గురుసేవానర్మము 25-31
8. శర్మిష్ఠ—గర్వభంగము 31-35
9. యయాతి—ధర్మసంశయములు 35-39
10. పూరుడు—పిత్రాజ్ఞ 39-42
11. శకుంతల—పతిభక్తి 43-47
12. దుష్యంతుడు—లోకాపవాదభీతి 47-50
13. భీష్ముడు—బ్రహ్మచర్యవ్రతము 51-54
14. భీష్ముడు—సోదరప్రేమ, ధర్మదీక్ష ... 55-58
15. దీర్ఘతముడు—సంసారదుఃఖము 59-61
16. మాండవ్యుడు—హింసాఫలము 62-65
17. పాండురాజు—దుర్వ్యసనము 65-68
18. కుంతి—మంత్రప్రభావము 68-71
19. దుర్యోధనుడు—పాపవ్యవసాయము ... 72-75
20. ద్రోణుడు—పరాభవము 76-80
21. అర్జునుడు—గురుదక్షిణ 80-85
22. దుర్యోధనుడు—లాక్షాగృహము 85-89
23. భీముడు—కుటుంబరక్షణము 90-94
24. కుంతి—ప్రత్యుపకారబుద్ధి 95-100

Checked 1969

భారతనీతికథలు.

మొదటిభాగము.

1. ఉదంకుఁడు-గురుభక్తి.

పూర్వకాలమున నుదంకుఁడనునొక, ఋషికుమారుఁడు కలఁడు. అతఁడు పైలుఁడను మహర్షి నాశ్రయించి, సమస్త శాస్త్రములు నభ్యసించి మహాతపస్సంపన్నుం డయ్యెను. అత్యంత గురుభక్తి పరాయణుండగుటచే నుదంకునకు నణిమాది సమస్తగుణసంపదలును వశములైనవి. అపరిమిత నిష్ఠాపరుఁడై యతఁడు గురుకులమున గురులకుఁ బరిచర్య లొనర్చుచుఁ గాలముగడుపుచుండ నొకనాఁడు గురుపత్ని వానిం జీరి "కుమారా! నీవుపౌష్యమహారాజు పాలికింబోయియాతని దేవికుండలంబులు ప్రతిగ్రహించి నేఁటికి, నాలవనాఁడు తెచ్చి నాకొసంగవలయు" నని యాజ్ఞాపించెను.

తోడనే యుదంకుడు గురుపత్ని నియోగంబున పౌష్యమహాదేవి కుండలంబులం గొనివచ్చెదనని బయలు దేరెను. మహారణ్య మార్గములనుండి యొంటరిగనే ప్రయాణము చేయుచుండెను. గురుసేవా లోలుడైన యుదంకుడాకలి దప్పులుగాని పరిశ్రమాయాసముగాని లేశమును బాటింపలేదు. అట్లు నిశ్చితకార్య దీక్షతో నతడు పోవుచుండ, మార్గమధ్యమున నొకచో మహోక్షవాహనము నెక్కి వచ్చుచుండిన యొకదివ్య పురుషుడు వానికెదురయ్యెను. తోడనే యుదంకుడు వానిం గాంచి భక్తి ప్రణామంబు లాచరింప నమ్మహాపురుషుడు "వత్సా! నీవెవ్వడవు? ఎందుబోయెద"వని యడిగెను. గురుపత్ని నియోగంబున పౌష్యమహాదేవి కుండలంబులం గొనివచ్చుటకై పోవుచున్నానని యుదంకుడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. దానికా దివ్యపురుషుం డెంతయుం బ్రసన్నుడై "కుమారా! నీగురుభక్తికి సంతసించితిని. ఈమహోక్ష గోమయమును భక్షింపుము. నీకు సర్వశుభంబగు"నని పలుక నుదంకుడాతడు చెప్పినచొప్పున గావించెను. ఆదివ్యపురుషుడు దేవేంద్రుడు. ఆతడొసంగిన గోమయమమృతము. చిట్టచివర గురువు చెప్పినంత వఱకు నీ రహస్యముదంకుం డెఱుగడు.

ఆదివ్యపురుషుని వీడ్కొని యుదంకుం డతిత్వరితగతిం జని పౌష్యమహారాజును సందర్శించి దీవించి, వానిచే సత్కరింపబడి యిట్లనియె. "మానవేంద్రా! నేను పైలమహార్షి శిష్యు

డను. నన్నుదంకుఁ డందురు. గురు కార్యార్థము వచ్చితిని. దేవి కుండలంబులు మా గురుపత్ని కొఱకు సమర్పింపుము." ఆమాటలకుఁ బౌష్యుండు సంతసించి "యుదంకా! నీవంటి సత్పాత్రుని నేయుఁ గల్గుటచేఁ గృతార్థుఁడ నైతిని. మదీయ ధర్మపత్ని యకుండలంబులు దాల్చియున్నది. మద్వచనంబున నామె నడిగి వానిని గైకొ"మ్మని పలికెను. వెంటనే యుదంకుఁ డంతఃపురమునకుం జని పౌష్యమహాదేవిం గానక క్రమ్మఱి బౌష్యపాలికి వచ్చి "రాజేంద్రా! నీ దేవి నెందుం గానక యిట్లు వచ్చితిని. నీవే యకుండలంబులఁ దెప్పించియి"మ్మనిన నతనికి రాజిట్లనియె. "ఓ భూమిసుతా! దేవి మహాపతివ్రత. పవిత్ర. అశుచులకుఁ గానరాదు. నీవు త్రిభువన పావనుఁడవు. అశుచివని నిన్నెట్లనఁగలను."

ఉదంకుఁ డామాటలు విని మార్గమధ్యమునఁ గావించిన వృషభ గోమయ భక్షణమున నశౌచ కలుచి భావంబయ్యెనని యోచించి, శుద్ధోదకంబులతోఁ గాలుసేతులు గడిగికొని యాచమనంబు చేసికొని పౌష్యానుమతంబున మఱల నద్దేవి యొద్దకుం జనియెను. తోడనే పౌష్యమహాదేవి యుదంకునకు నమస్కరించి కుండలములు సమర్పించుచు నిట్లనియె. "రవినిభ తేజా! తక్షకుఁడీ కుండలముల పేక్షించుచున్నవాఁడు. వాఁడభేద్యుఁడు. మాయాదక్షుఁడు. వానివలన సురక్షితముగఁ జేసికొనుచుం జనుము." అట్లేయని యుదంకుఁ డద్దేవిని వీడ్కొని గృహాభిముఖుండై బయలు దేరెను.

పౌష్యమహాదేవి చెప్పినట్లే మాయావులమూర్తియైన తక్షకుఁడు దిగంబరవేషముతోఁ గుండలము లపహరించుటకై యుదంకుని వెంటనే యనుసరించెను. పాప ముదంకుఁడు మాత్రము తనవెంట వచ్చువాఁడు తక్షకుఁడని యెఱుంగక, దారినడుమ నొక జలాశయము గల శుచిప్రదేశమున దనచేతి కుండలములు పెట్టి, యాచమనము చేయుచున్నంత నా నగ్నస్వామి గ్రక్కున వాని నపహరించి యందుండి పరుగిడ దొడఁగెను. ఉదంకుఁడును వాని వెన్నంటి పోయి పట్టుకొనినంతనే ఫణివల్లభుఁడు దిగంబర వేషమును విడిచి నిజరూపమును వహించి భూవివరమును జొచ్చి పాతాళమున కేగెను వానితోడనే దగిలి యవ్వివరంబునుండి తానును నాగలోకమునకుఁ జని, యుదంకుఁడు పన్నగాధీశ్వరులైన యనంతవాసుకైరావత తక్షకుల స్తుతియింప, నతిప్రమాణతురంగంబు నెక్కిన మహాతేజస్వి యగు నొక దివ్యపురుషుఁడు వానికి గోచరుఁడయ్యెను.

ఆదివ్యపురుషుఁడు దేవేంద్రుని సఖుఁడైన పర్జన్యుఁడు. అతఁడెక్కిన తురంగమగ్ని. ఇంద్రుని యనుగ్రహంబున నుదంకుఁడమృతపానము చేసినవాఁడగుటచే, వాని యభిమతము సిద్ధించుటకై వారిద్దరు నట్టి రూపములతో వచ్చుట సాక్షాత్కరించిరి. వాహనారూఢుండైన పర్జన్యుని దర్శించినంతనే యుదంకుఁడు మంత్రపూర్వకముగ నతి భక్తితో వానిని స్తుతించెను. ఆ దివ్యపురుషుండును ప్రసన్నుండై వరము వేఁడుమన, “ఈ నాగకులంబెల్ల నాకు వశంబగున ట్లనుగ్ర

హింపు"మని యుదంకుఁడు ప్రార్థించెను. అట్లని నీవీ యశ్వ కర్ణరంధ్రంబులు మహాధ్మానంబు గావింపుమని పర్జన్యుఁడు పలుక నుదంకుఁడు నట్లెయని యాతఁడు చెప్పి నట్లు గావించెను. తోడనే కల్పాంతంబునం బుట్టు బాడబానల శిఖలవలె నయ్యశ్వకర్ణంబులనుండి మహాగ్నిజ్వాలలు వెలువడి పాతాళంబెల్ల వ్యాపింపఁ బన్నగములకును బన్నగాధీశ్వరునకును గూడ హృదయములు పగిలిపోయినవి. ఇయ్యది కుండలాపహారణంబుచేఁ గలిగిన యుదంకునికోపాగ్ని కానోపు నని తక్షకుండు భీతిల్లి, తక్షణము కుండలంబులం గొనివచ్చి యుదంకునకు సమర్పించెను.

ఇట్లు నాగకులంబున కెల్ల మహాక్షోభంబు గావించి తక్షకునిచేతి కుండలంబులు గొని యుదంకుఁడు, "నాలవ నాఁటికి కుండలంబులం గొని రావలయునని గురుపత్ని నన్ను నియోగించె. ఆమె వీనిని ధరింపవలసిన దినంబిదియే. ఈదిన మతిక్రమింపకుండ నేనెట్లుపోఁగలను? ఈ పాతాళమునుండి యెట్లు వెలువడఁగలను. నేఁడు పోజాలని యెడల నీప్రయత్న మంతయు నిష్ఫలంబే కదా" యని యాత్మగతంబునఁ జింతింప సాగెను. పర్జన్యుఁడు వాని యభిప్రాయ మెఱింగి, "ఈహయంబునెక్కి యేగుము ఇది మనసుకంటెను గాలికంటెను మిక్కిలి వడిగల"దని తన తురంగము నొసంగెను. అద్దివ్య పురుష వచనంబున నుదంకుఁడు దాని నధివసించి తత్క్షణంబె గురుగృహంబు చేరఁగొనియె. గురుపత్నియు శుచిస్నాతయై

నూతనపరిధానముల ధరించి, కుండలంబులఁ దోడుగ నవస రంబగుటచే నుదంకుని రాకగోరుచు నుదంకునింగని మిక్కిలి సంతసించి, యాతఁడర్పించిన రత్నకుండలంబులం గైకొని యలంకరించుకొనియె.

ఇట్లు గురుకార్యంబు నిర్వహించిన శిష్యుం జూచి గురుండు మహానందభరితుండై యిట్లనియె. "కుమారా! నీవలనఁ బరమప్రీతహృదయుండనైతిని. నీవు గుర్వర్థంబు నందు ఋణవిముక్తుండవైతివి. ఇంక నిజేచ్ఛను జనుము.

క. కరమిష్టము సేసితి మా
కరిసూదన! దీన నీకునగు సత్ఫలముల్
గురుకార్య నిరతులగు స
త్పురుషుల కగుటరుదె యధికపుణ్య ఫలంబుల్.

2. అగ్నిభట్టారకుఁడు - సత్యవ్రతము.

భృగుఁడను నొక బ్రాహ్మణోత్తముఁడు గలఁడు. అతఁడు సదాచారుఁడు. అనంత తపోమహిమాన్వితుఁడు. ఒక నాఁడాతఁడు స్నానమున కేగుచు నగ్నిహోత్రమును గూర్చి చేయవలసిన విధానములను దన భార్యయైన పులోమకెఱింగించి తాను వెడలిపోయెను. గర్భిణియైయున్న పులోమ భర్త

చెప్పిన చొప్పున నగ్నిహోత్రగృహంబు ప్రవేశించి యగ్నుల యందు మిక్కిలి శ్రద్ధవహించి యుండెను.

ఆసమయంబునఁ బులోముఁడను నొకవింత రక్కసుఁడు భృగుని యింటికివచ్చి, యగ్నిహోత్ర గృహంబుఁ బ్రవేశించి యచ్చటనున్న మహాసాధ్వియగు పులోమంజూచి యెంతయు నున్మత్త చిత్తుండయ్యెను. "ఓయీ జాతవేదా! ఈనవ్యసుందరి యెవ్వరి భార్య? ఈమె పేరేమి? నీవెఱిఁగినది నాకెఱిఁగింపు" మని తోడనే యారక్కసుఁ డగ్నిహోత్రు నడిగెను. పాప మగ్నిభట్టారకున కప్పుడు విషమావస్థ తటస్థించినది. తా నెఱింగిన యర్థం బితరు లడిగినప్పుడు కలరూపు చెప్పకుండుటయు, సత్యమును జెప్పకుండుటయు మహాపాతకములని యాతఁ డెఱుఁగును. ఉన్న దున్నట్లు పలికిన యెడఁ బులోముని వలనఁ బులోమ కెట్టిహానిసంభవించునో, ఆపైని భృగుం డాగ్రహించి తన కేమి శాప మొసంగునో, అందుచే భృగు శాపమునకా? యసత్య దోషమునకా? దేనికిప్పుడు సిద్ధపడవలయునని జాతవేదుఁడు పలువిధంబుల హృదయవేదన మొందసాగెను. ఇట్లు తర్కించి, శాపమువలని భయం బెప్పటికైన నెట్టులైనఁ దీర్చుకొనవచ్చునుగాని, యసత్యమునవలన పాపం బెట్టివారికిని నెన్నటికిఁ దొలంగదని నిశ్చయించుకొని, "ఈమె భృగుపత్ని పులోమ" యని యద్దానవున కెఱింగించెను.

తోడనే పులోముఁడు పరిమోహహృదయుండై 'ఆహా! ఈపులోమ తొల్లి నేను వరించిన సుందరి. ఇప్పుడు భృగుప

భార్యనైయున్న"దని పలుకుచు, రక్కసుండు గావునఁ దక్షణము
వరాహరూపమును ధరించి యమ్మహాపతివ్రత నెత్తుకొని
యతిత్వరితగతిఁ బరుగిడఁజొచ్చెను. అప్పుడు పులోమ గర్భం
బుననున్న యర్భకుఁడా పరుగులవలని యలజడి భరింపలేక
మహోగ్రరూపంబుతోఁ గుక్షిచ్యుతుం డయ్యెను. అందువలన
వానికి 'చ్యవనుం' డను పేరు కలిగినది. ప్రళయకాల మహా
గ్నివలె భయంకరుండై వెడలిన చ్యవనుని దృష్టియందుఁ
బడినంతనె వరాహరూపంబున నున్న దానవుఁడు భస్మసాత్కృ
తుండయ్యె. పులోమయు భృగుకుల వర్ధనుండైన కొడుకు నెత్తి
కొని నిజాశ్రమంబునకు వచ్చెను.

అంతఁ గృతస్నానుండై భృగుమహర్షి వచ్చి, బాలార్క
నింబోని బాలకు నెత్తికొని ముద్దాడుచున్న నిజపత్నిం జూచి
యత్యంత విస్మితుండై, యామెవలన వృత్తాంతం బంతయు
నెఱింగి, మిక్కిలి మీఱిన రోషంబున నగ్నిభట్టారకుం జూచి, ఓరీ!
నీవతి క్రూరుండవు. సర్వభక్షకుఁడవు గమ్మని" తీవ్రమైన
శాపమిచ్చెను. పాపము శాపగ్రస్తుడై జాతవేదుండేమిచేయు
టకుం దోఁపక, భృగునితో నిట్లనియె. "తాపసోత్తమా! యస
త్యదోషంబునకు వెఱచి కలదాని నెఱింగించితి. అఖిలజగత్కర్మ
సాక్షినై నేనసత్యమును బలుకవచ్చునా? ఇదినిమిత్తంబుగా నీవు
నాకు శాపంబిచ్చితివి. నేనలిగిన నీకుఁ బ్రతిశాపంబీ నోపనివాఁడను
గాను. కాని యెట్లుచేసినను బ్రాహ్మణులు పూజ్యులనియు వా
రల కెగ్గుచేసిన నిహపరంబులు చెడుననియు నెంచి యుపేక్షించితిని.

లోకహితుండనైన నాకు శాపంబిచ్చి లోకంబులకెల్ల నపకారంబొనర్చితివి. సర్వభక్షకుండనై నేనశుచినైనచో విధ్యుక్తంబులైన సకల బ్రాహ్మణ కర్మంబులును జెడు. లోకయాత్రయే జరుగదు.

అని పలుకుచు నగ్నిభట్టారకుఁడు నిఖిలలోక వ్యాప్తంబైన తన మూర్తి నుపసంహరించెను. తోడనే లోకంబుల నెచ్చటెచ్చటనున్న యగ్నులును నొక్కమాఱుగఁ జల్లారినవి. దేవతార్చనలయందు దీపధూపాదులు నిలిచిపోయినవి. పితృకార్యములు శాంతించినవి. అగ్నితో సంబంధించిన జనుల నిత్యకృత్యము లన్నియు మానినవి. ఇట్లు లోకములకెల్ల మహాసంక్షోభము గలిగినంతనే జనులెల్లరు మహామునులకడ కరిగిరి. మహామునులు దేవతల సందర్శించిరి. దేవతలు మునులతోఁగూడ బ్రహ్మపాలికింజనిరి. బ్రహ్మయు భృగుశాపంబున నగ్నిభట్టారకుని యుపసంహారంబు నెఱింగి యగ్నిదేవుని రావించి యిట్లనియె. "లోకపాలకా! సకలప్రాణులకును నీవే భర్తవు. లోకప్రవృత్తికి నీవే హేతుభూతుఁడవు. భువనభారమును నీ వుపేక్షించుట పాడిగాదు. నీవు సర్వభక్షకుఁడ వయ్యును శుచులయందెల్ల నత్యంతశుచివై పాత్రులయందెల్ల బరమపాత్రుండవై పూజ్యులయందెల్ల నగ్రపూజ్యుండవై సత్యంబు దప్పక భువనంబుల నడుపుము."

విశ్వగురుఁడైన విధాత ప్రార్థనంబున వైశ్వానరుండును తోడనే లోకంబుల ననుగ్రహించె.

క. తనయెఱిఁగిన యర్థం బొరు
డనఘా! యిదియెల్లఁ జెప్పుమని యడిగినఁ జె
ప్పనివాఁడును సత్యముఁ జె
ప్పనివాఁడును ఘోరనరక పంకమునఁబడున్.

---

3. కద్రువ - మచ్చరము.

వినతయుఁ గద్రువయుఁ గశ్యప ప్రజాపతి భార్యలు. భార్యలభక్తిసేవా విశేషంబులకు మిక్కిలి సంతసించి, మీ యభీష్టంబు లెఱింగింపుఁడని కశ్యపుఁడొకనాఁడు వారినడిగెను. దీర్ఘదేహులును బలవంతులును నగు వేవురుకొడుకులను గద్రువ కోరినది. ఆ వేవురికంటెను బలాధికులు మహావీరులు నగు నిద్దఱు కొడుకులను వినత కోరినది. అట్లే యగుఁ గాక యని కశ్యపుఁడు వారికా వరముల ననుగ్రహించి, గర్భంబు లిమ్ముగా రక్షించుకొనుఁడని చెప్పి తాను దపము చేసికొనుటకు గంధమాదనమునకుఁ బోయెను. కద్రూ వినతలును గొంతకాలంబునకు గర్భంబులుదాల్చిరి. మఱి కొంతకాలంబునకా గర్భంబు లండంబులైనవి. ఆ యండములను వారు ఘృతకుండంబులం బెట్టి రక్షించుకొనుచుండఁ గ్రమముగఁ గద్రూగర్భాండము లవిసి, యందు శేషవాసుక్యైరావత తక్షక కర్కోటకాదులగు వేవురు కొడుకులు గలిగిరి.

వినత గర్భాండములు రెండింటిలో నొక్కటియు నవియదయ్యె. పుత్రసహస్రపరిశోభితయైన కద్రువం జూచి పాపము వినత యతిలజ్జాపరవశయగుచుండెను. ఆ కారణమున నొకనాఁ డామె తన గర్భాండములు రెంటిలో నొక యండమును బలవంతముగఁ జిదియించెను. అందలి యర్భకుఁ డింకను సంపూర్ణ శరీర మేర్పడకయుండెను. ఊరువులు లేనివాఁడగుటచే ననూరుఁడనియు నెఱ్ఱనివాఁడగుటచే నరుణుఁడనియు వాని సార్థకనామములు. వికలాంగుఁడైన యనూరుఁడు తుంపఁబడుటచేఁ జిం వెలువడినంతనే తల్లిపై నాగ్రహించి, నన్ను సంపూర్ణశరీరుం గానీక యండంబగిలించిన యదానవు. నీవు నీసవతికి దాసివై యేనూఱేండ్లుండు" మని శాపంబిచ్చెను. తాను జేసిన యకార్యంబునకును పండువంటి శాపంబునకును వినత మిక్కిలి దుఃఖింపసాగినది. అప్పు డనూరుండామెను గనుఁగొని "అమ్మా! విచారింపకుము. ఈ రెండవ యండము తనకుఁ దాన యవియు నంతవఱకు నుండనిమ్ము. అందుఁ బుట్టెడు నా సోదరుఁడు మహాబలపరాక్రమ సంపన్నుఁడు. వాఁడు నీదాసీత్వముఁ బాపఁగలఁడని ధైర్యము చెప్పి యతఁడు సూర్యుని రథసారథిగా నేగెను. అనూరుఁడు చెప్పిన చొప్పుననే వినత తన రెండవ యండమును భద్రముగఁ గాపాడుకొనుచుండెను.

ఇట్లు దినములు గడపుచు నొకనాఁడు వినత కద్రువతో వినోదార్థము సముద్రతీరమున విహరింపఁబోయెను.

అప్పు డత్యంతధవళమైన యొక యశ్వరాజము వారి దృష్టుల నాకర్షించినది. అది సామాన్యతురంగముగాదు. దేవదానవులు సముద్రమును మథించినప్పు డమృతముతోఁ గూడ నుద్భవించిన దేవతాహయము. దాని ధావళ్యమునకుఁ గద్రూవినత లత్యాశ్చర్యమును బొందిరి. అప్పుడు కద్రువ వినతం జూచి "చూడవె! చంద్రునియందు మచ్చవలె నంత ధవళంబైన యీయశ్వమునకు వాలమునందు నల్లయైయున్న" దనిపలికెను. అందుకు వినత నవ్వుచు "అక్కా! నీవే కన్నులం జూచితివే? శుద్ధధవళ మూర్తియైన యీ యశ్వరాజునకు నల్లయెక్కడిది. లేదులే"దని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. మచ్చరమున నామెమాట లిచ్చగింపక కద్రువ, "వినతా! దాని ధవళదేహంబున నల్లయున్న నీవునాకు దాసివగుము. లేనియెడల నేను నీకు దాసినయ్యెద" నని యామెతోఁ బన్నిదము పట్టెను. ఆయుచ్చైశ్శ్రవము లేశమును నల్లలేని దగుటచే పాపము వినత యానందమున కంగీకరించి "రమ్ము రమ్ముచూత" మని కద్రువను బిలచెను. "ఇప్పుడు పొద్దు లేదు. రేపకడఁ జూత"మని పలుకుచుఁ గద్రువ యింటికి మఱలెను. వినతయు నిజ నివాసమున కేగెను.

నాఁటిరాత్రి కద్రువ తన కొడుకులనెల్ల రావించి. తన సవతికిని దనకును జరిగిన పన్నిదంపు వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగించి యిట్లనియె. "కుమారులారా! అత్యంత ధవళమూర్తియైన యీతురంగంబునందు నల్లలేకున్న యెడల వినతికు నేను

దాసిని గావింపవచ్చును. కావున రేపకడ మేమేగి చూచుసరికి మీలో నెవ్వరైన నయ్యుచ్చైశ్శ్రవ వాలంబును జుట్టుకొని యుండుడు. అందు వలననే నేపన్నిదము గెలిచి వినతను దాసిగాఁ గొందు." ఆమాటలకు నాగముఖ్యులలో నొక్కఁడును సమ్మతింపలేదు. స్త్రీలు మూర్ఖులగుటచే వారు చెప్పిన చొప్పున వర్తింపఁ గూడదనియు, అధర్మకార్యము తల్లి చెప్పినను జేయరాదనియు, కద్రూప్రియతలిద్దఱు మాకొక్క పాపయని నీకుఁ బలువుగ పలువిధంబులఁ బలుకుచు నేకగ్రీవంబుగ నామెయాజ్ఞ తిరస్కరించిరి. అంతఁ గద్రువ కోపోద్దీపితముఖియై జనమేజయుఁడు సేయఁబోవు సర్పయాగంబున నీ పాములన్నియుఁ బంచత్వంబునొందుఁగాకయని శపించె.

తీవ్రమగునట్టి శాపంబునకు నెఱచి కర్కోటకుండను నొక నాగముఖ్యుఁడు తల్లి పంచిన రూపంబున నాతురంగ వాలమును నీలముగాఁ బట్టి వ్రేలాడఁ గడంగెను. ఆకారణంబున మఱునాఁ డుదయంబున నేగి చూచుసరికిఁ గద్రువకు విజయంబును వినతి కపజయంబును గలిగెను. నాటినుండియు వినత కద్రువకు దాసియై యోపిన పనులు సేయుచుండె.

క. ధర్మజ్ఞులైన పురుషులు
ధర్మమునకు బాధసేయు ధర్మము నెందున్
ధర్మముగా మదిఁ దలఁపరు
ధర్మము సర్వంబునకు హితంబుగ వలయున్.

4. గరుత్మంతుఁడు - మాతృభక్తి.

కద్రువకు వినత దాస్యము సేయుచుండఁ గ్రమముగా నేనూఱేఁడులు గడచినవి. అనూరుఁడు చెప్పిన చొప్పున నామెకు దాస్యవిముక్తియు సమీపించినది. అందుకనుగుణముగ రెండవ యండం బవిసిన సంతోషంబున గరుత్మంతుఁడు పుట్టి, పుట్టినతోడనే తల్లికి మనఃప్రీతి యొనర్పుటకై మహాజవంబున గగనంబున కెగసెను. ఆవేగాతిశయముచే మహాపర్వతము లన్నియుఁ జలించినవి. భూమ్యాకాశములు రేఁగిన ధూళిచే సూర్యమండలము మాటువడినది. సముద్రములు ఘూర్ణిల్లినవి. అట్లు మింటఁ గొంతవడికిఁ గ్రీడించి గరుత్మంతుఁడు తల్లికడ వ్రాలి యామె పాదములకు నమస్కరించెను. అది చూచి సహింపలేక కద్రువ వానిం బిలిచి నాకొడుకుల నెత్తికొని యూరించుచుండుమని నియోగించెను. అట్లేయని గరుడుఁడు పాముల నెల్లఁ దన వీపెక్కించుకొని సూర్యమండలమువఱకు నెగసెను. అప్పుడు రవికిరణంబుల వేఁడిమికిఁ దాళలేక పాములన్నియుఁ మూర్ఛిల్లి నేల వ్రాలినవి. కద్రువ వినతాసుతునిపై నాగ్రహించి, భక్తితో దేవేంద్రు నారాధించి మహావృష్టి గురియించి కొడుకుల బ్రతికించుకొని, పూర్వము కంటెను గఠినమైన పనులచే వారిని బాధించుచుండెను.

ఆకారణమున నొకనాఁడు వైనతేయుఁడుతల్లికినమస్కరించి, "అమ్మా! పక్షతుండహతులచే మహాపర్వతంబులనైన నుగ్గుగాఁజేయు బలప్రసిద్ధిగల నాకీపాముల మోయుచుండ నేల? నకీదాస్యమేల కలిగిన"దని యడిగెను. తోడనే తనకుఁ గద్రువతోడి పన్నిదంబునుననూరుశాపంబును వినత వానికెఱింగించి, "ఖగేంద్రా! నీకారణంబున దాస్యవిముక్తి కలుగునను నాశతోనిట్లు శోకమును మ్రింగుకొని కాలమును గడుపుచున్నాను. కొడుకులు సమర్థులైనఁ దల్లిదండ్రుల యిడుమలు వాయుటయెంతయుం గలదు. నీయట్టి మహావీరుఁడైన పుత్రుం బడసియు సవతికి దాసినై యుండుదునే" యని దీనముగాఁ బలికెను. ఆమాటలకు గరుడుఁడుమిక్కిలి దుఃఖితుండై కాద్రవేయుల పాలికేగి "మాదాస్యము తొలఁగు నుపాయము సేయుఁడు. మీకిష్టంబైనది దేవతలనైన జయించి తెచ్చియిచ్చెద" నని పలికెను. ఉరగులును మహానంద భరితులై "విహగేంద్రా! నీకునునీతల్లికిని దాస్యనిరాసంబువలయునేని యమరులజయించి, యమృత భాండమును మాకుఁ దెచ్చియిమ్మని యడిగిరి.

వైనతేయుండు వల్లెయని తక్షణము తల్లికడకువచ్చియావృత్తాంతము చెప్పి, యమృతహరణార్థం బరిగెదనని మ్రొక్కినయామె సంతసిల్లి కొడుకును గౌఁగిలించుకొని, "నాయనా! సూర్యచంద్రులును మారుతాగ్నులును నిన్నెల్లప్పుడురక్షించుచు నీయభీష్టములు సేయుచుందురు. నీకున్నతియు జయంబును

జేకురుఁగాక" యని దీవించెను. తల్లిదీవనలెల్ల గైకొని విహంగవల్లభుఁడు గమనోన్ముఖుండై "యమ్మా! యమృతము దెచ్చునప్పుడు లావు గలుగవలయు. నాకాహారం బుపదేశింపు"మని యడిగిన వినత యిట్లనియె. "తండ్రీ! సముద్రమధ్యమున వేలకొలఁది నిషాదులు నివసించుచుఁ బ్రజలకు హాని చేయుచున్నారు. నీవువారిని భక్షింపు" మని చెప్పెను. తోడనే ఖగస్వామి తల్లిని వీడ్కొని యతిత్వరితగతి నేగి, సముద్రోదరంబున నున్న నిషాదుల ననేక శతసహస్రసంఖ్యల వారిని నొక్కుమాఱె కంఠంబు తెఱచి దిగమ్రింగెను.

కాని గరుత్మంతున కింకను నాఁకలితీరలేదు. అందుచే నతఁడు దివ్యైన గగనమార్గంబున నెగసి, గంధమాదనముపైఁ దపముచేసి కొనుచుండిన తనతండ్రిని దర్శించి నమస్కరించి, మాతృదాస్య వృత్తాంతము; తానమృతము దెచ్చుట కుద్యమించుట, నిషాద ఖాదనము నెఱింగించి, తన కింకను నాఁకలి తీరలేదని చెప్పెను. కశ్యపుఁడు వాని ప్రజ్ఞావిశేషముల కాశ్చర్యపడి, "కుమారా! మూఁడు యోజనముల పొడవును, పది యోజనముల విస్తీర్ణమును గలయొక కూర్మంబును, ఆరు యోజనముల పొడవును బండ్రెండు యోజనముల విస్తీర్ణమునుగల గజమును నిరంతరము నరణ్యములోఁ బోరాడుచున్నవి. వానిని భక్షించి నీయాఁకలి దీర్చుకొ"మ్మని చెప్పెను. తోడనే ఖగనాథుం డంబరవీథి నెగసిపోవుచు గజ కూర్మము

లున్న తావెఱిఁగి, యారెండింటి నతిసూక్ష్మముగ తన రెండు కాళ్ళతో నదిమి పట్టి మరలఁ బైకెగసెను. అంతటి మహా శరీరములుగల యాగజ కచ్ఛపముల నెచ్చట భక్షింపనగునని యోజించుచును నవ్విహంగపుంగవుఁడు గగనమునుండి వచ్చు చుండ నొకచో రోహిణంబను నొకమహావృక్షము వాని కంటఁబడియెను. ఆవృక్షశాఖలలో నొకశాఖకు నూఱుయోజ నముల విస్తీర్ణముకలదు. వాలఖిల్య మహామునులామహా శాఖనంటి తలక్రిందుగా వ్రేలాడుచుఁ దపము చేసికొనుచుం డిరి. గరుడుఁడా మహాశాఖపై వ్రాలి యచ్చో భక్షింపవలెనని యనుకొనెను. కాని యాతఁడు వ్రాలినంతనే యాకొమ్మ పెళ పెళవిఱిగి నేలఁబడుటకుఁ దపోభంగము గలుగకుండ, ఖగేం ద్రుఁ డమ్మహాశాఖను నోటితోఁ గఱచిపట్టి కాళ్ళ నిఱికించు కొనిన గజకూర్మములతోఁ గూడ వినువీథింబోయి మునులఁ దం డ్రిని దర్శించి మ్రొక్కెను. కశ్యపుఁడు వానియద్భుత శక్తికి మఱింత వింతపడి, వాలఖిల్యులం గాంచి "ఓమహర్షులారా! ఈగ రుడుఁడు మీకు బాధయగునని నోటఁగొన్న తరుశాఖ విడువ నేరకున్నవాఁడు. వినిగరుణించి మీరొండు కడకుఁ జనుం"డని ప్రార్థించెను. వాని ప్రార్థనమున వాలఖిల్యులు దానినివిడిచి చనిరి.

అప్పుడు కశ్యపుఁడు "కుమారా! ఇచ్చటికి లక్షయోజ నముల దూరమున నిష్పురుషమను నరణ్యముగలదు. ఈతరు

శాఖనచ్చటఁ బడవైచి హిమవంతంబు మీఁదికిఁ బోయి గజకచ్ఛపంబుల భక్షింపు"మని చెప్పెను. వైనతేయుండును నట్లే కావించెను. గజకూర్మభక్షణమున నాఁకలితీరి నూతన బలోత్సాహములు గలిగి, తక్షణము దేవలోకముపై వ్రాలి, దేవేంద్రాదులతో యుద్ధమును బ్రారంభించెను. ఇంద్రాది దిక్పాలకులును ముక్కోటి దేవతలును వైనతేయునిచే బరాజితులై తొలంగిరి. గరుత్మంతుఁ డమృతరక్షకులనెల్లఁ బారఁదోలి యమృతభాండమును బరిగ్రహించి నంతనే యింద్రుఁడు వానితోఁ జెలిమిచేసికొని, "ఇట్లొనరించుట నీకు న్యాయమా" యని బ్రతిమాలుకొనఁజొచ్చెను. "మాతృదాస్య విముక్తికై నేనీయమృతమును గాద్రవేయులకీయకతప్పదు. చేతనైనయెడ నీవు వారికిఁ దక్కకుండఁ జేసికొను" మని యుపాయము చెప్పి వినతాసుతుఁడు క్షణమాత్రములోఁ గద్రూకుమారుల కడ వ్రాలి, యమృతమును సమర్పించి తనకును దనతల్లికిని దాస్యవిముక్తియైనదని వారిచే ననిపించుకొనెను. అమృతభాండమును జూచినంతనే నాగముఖ్యులెల్లరు మహానందభరితులై దానిం ద్రావుట కత్యాతురులై గుమిగూడఁజొచ్చిరి. మీరలెల్లరు సుస్నాతులై శుచులై దీనినుపయోగింప వలయునని గరుత్మంతుఁడు చెప్పి తల్లితోఁగూడ నచ్చటినుండి తొలంగిపోయెను. కాద్రవేయులెల్లరు స్నానములకేగి వచ్చులోపున నదృశ్యరూపముననున్న యింద్రుఁ డమృతభాండము నచ్చటినుండి సురక్షితముగాఁ గొనిపోయెను.

క. ఈ సౌపర్ణాఖ్యానము
భాసురముగ విని పుణ్యపరులకు నధిక
శ్రీసంపదలగు దురిత వి
నాశంబగుఁ బాయు నురగరక్షోభయముల్.

5. జరత్కారుఁడు - పితృదేవతాప్రీతి.

ఇహమునందున్నంత కాలము సర్వవిధంబుల సంరక్షించి పోషించి గతించిన పితరులకుఁ బరలోక క్రియలచే నుత్తమ గతులు చేకూర్చువాఁడే నిజమైన పుత్త్రుఁడనంబడును.

పూర్వము జరత్కారుఁడను నొక బ్రాహ్మణ కుమారుఁడు వివాహము చేసికొనక, నిత్యబ్రహ్మచర్యమునందే దీక్ష వహించి, కాలము గడుపుచుండెను. వానికి సంసారమునందలి మోహము లేశమును లేదు. తపస్సు వేదాధ్యయనము ఋషులతోడి చెలిమి జరత్కారునకు నిత్యకృత్యములు. అతఁడొక నాఁడు వనములో నొకపల్లపునీటినేలయందుఁ మూషకవిలూనంబై మూలము మాత్రమె మిగిలియున్న యొక తృణస్తంభము నవలంబించి తలక్రిందుగ వ్రేలాడుచున్న ఋషులం గొందఱఁ జూచెను. ఆఋషులు సూర్యకిరణంబులె యాహారంబుగా జీవించుచుండిరి. వారిని సమీపించి జరత్కారుండిట్లు ప్రసంగింప నారంభించెను. "మహామునులారా! మీరు తల

క్రిందుగ వ్రేలాడుచున్నారు. ఇదియత్యుగ్రము. ఇదియు నొక తపంబేనా? దీని విధానము నాకెఱింగించిన యెడల నేనుఁ గూడ నిట్టితపంబాచరించెద."

ఇట్లడిగినధర్మముఖులైన యాబ్రాహ్మణులు జరత్కారున కిట్లనిరి. "అయ్యా! ఇదెక్కడితపము! సంతానచ్ఛేదంబున బహుదుఃఖితులమై వేఱాధారములేక యిట్లువ్రేలాడుచున్నాము. ఇట్లేయుండినయెడల నుత్తమలోకంబున బడెదమో తెలియదు. మందభాగ్యులమైన మావంశమున నొక పాపకర్ముఁడు పుట్టి, వివాహంబు చేసికొనక సంతానంబు బడయక పితృపితామహులమైన మాకిట్టి దుస్థితి ఘటించినాడు. మే మవలంబించిన ఈవీరణస్తంభంబు వ్రేళ్లెల్లంగాలుండు మూషకరూపంబున వచ్చి క్రమక్రమముగఁ గొఱికి వేయుచున్నాఁడు. ఇంకొక్క వేరుమాత్రమె మిగిలియున్నది. ఆపాపాత్ముండపుత్రకుండైనచో నదియుందెగిపోవును. మేమధఃపాతులమగుదుము. మాయదృష్టవశంబున వాఁడు వివాహితుండై పుత్రవంతుండగునెడ నూర్ధ్వగతుల మగుదుము."

జరత్కారుఁడు వారిదుస్థితికెంతయుఁ జింతించి "ఆర్యులారా! పితృపితామహులగు మీకిట్టి యవస్థ కలిగించిన యా పాపాత్ముఁడెవ్వాఁ"డని యడిగెను. అందుకా ఋషులమందానందభరితులై "నాయనా! సావధానముతో మాపలుకు లాలకించిన నీకంటె మాకాప్తు లెవరున్నారు! ఆ పాపాత్ముఁ

పేరు జరత్కారుఁడు. వానిని నీవెఱుంగుదువేని మాపడియెడు నీదారవస్థయంతయుఁ జెప్పి మా కుత్తమగతులు గలిగింపుమని బోధింపుము" అని చెప్పిరి. ఆమాటలకు జరత్కారుఁడు మిక్కిలి దుఃఖించి వినయముతో నమస్కరించి "పితామహులారా! నేనే యామహాపాతకుఁడైన జరత్కారుఁడను. మీరు నాపితృదేవతలు. నా కారణమున మీకిట్టి దుస్థితి కలుగుట కెంతయు లజ్జ పడుచున్నాను. ఇంతవఱకు సంసారమునందును దారపరిగ్రహణంబునందును నాకు బుద్ధిలేకుండెను. మిమ్మిట్లు చూచి మీకు హితమ్ముగునట్లుగ నింక భార్యార్థము ప్రవర్తింపఁగలవాఁడను. జరిగిన దానికి క్షమింపుఁ" డనిన విని యమ్మహామునులు సంతసిల్లి "కుమారా! తగిన పుత్రులం బడసినవారి కంటె లోకంబున ధన్యులు లేరు. నీవుపోయి భార్యనెంచుకొని సంతానంబు వడయుము. మమ్ముద్ధరింపు"మని బ్రతిమాలిరి. సనామమైన కన్యకను మాత్రమే పరిగ్రహించెదనని చెప్పి జరత్కారుఁడు వారిని వీడ్కొని కన్యాన్వేషణము ప్రారంభించెను.

అధఃపాతులగుటకు సిద్ధముగనున్న తన పితృపితామహులకు నూర్ధ్వాభిగమనంబుఁ గలిగించు సంపూర్ణసంకల్పముతో సనామయగు కన్యకొఱకు జరత్కారుఁడు భూమండలమెల్ల వెదకెను. కాని యట్టికన్యక వాని కెందును లభింపదయ్యె. ఇంతలో సర్పస్వామియైన వాసుకి యీ వృత్తాంతమును దన చారుల వలన విని తన సహోదరియైన

జరత్కారుం దోడ్కొని తక్షణము జరత్కారు మహామునిని దర్శించి "మహాత్మా! నా వంశము ధన్యమైనది. ఇంక నీ వంశమును ధన్యము కాఁగలదు. ఇది మదీయసోదరి. నీకోరిన సనామయగు కన్య. దీనిం బరిగ్రహింపుమని వేఁడెను. జరత్కారుఁడా కన్యంబరిగ్రహించి వివాహంబై యాస్తీకుండను పుత్త్రుం బడసి తన పితృవర్గమును తరింపఁజేసెను.

చ. తగిన సుపుత్త్రులంబడసి ధర్మువు దప్పక తమ్ము నుత్తముల్
పొగడఁగనమ్మహాత్ములు పొందుగతుల్ గను ఘోరసంస్థలోఁ
దగిలి తపంబు సేసియును దక్షిణలిమ్ముగనిచ్చి యజ్ఞముల్
నెగడఁగఁ జేసియుం బడయనేర రపుత్త్రకులైన దుర్మతుల్.

6. శృంగి—క్రోధము.

హాస్తిపురాధీశ్వరుఁడైన పరీక్షిత్తునకు మృగయాసక్తి మెండు. ఆవ్యసనము చేఁ దఱచుగ నతఁడు వేటయందే తిరుగుచు నొకనాటి వేటలోఁ దన కదృశ్యమైన మృగము కొఱకు సంచరించుచు నయ్యరణ్యమధ్యమున శమీకుఁడను నొక మహర్షిని సందర్శించెను. దర్శించి, "మునీంద్రా! నా చేత నేటువడిన మృగంబమ్ముతోడ నిల్లువచ్చె. అయ్యది యేవైపునకుం బాఱెనో మీరెఱుంగుదు రేనిఁ దెల్పుఁ"డని యడిగెను. అమ్ముని మౌనవ్రతుండు గావున వానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయలేదు.

ఆ కారణమునఁ బరీక్షితుండలిగి సమీపముననే చచ్చిపడియున్న యొకపామును వింటికొనతో నెత్తి వాని మెడపైఁ బడవైచి తన పురంబునకుఁ బోయెను.

ఆశమీకునకు శృంగియను కుమారుఁడు గలఁడు. అతఁడు గొప్ప తపస్సంపన్నుఁడు, మహాకోపి. తనతండ్రి మెడయందలి మృతసర్పమును జూచినంతనే శృంగి మహాగ్రహావశుఁడై కృశుఁడను మునివలన, నది పరీక్షితుఁడు చేసిన యకార్యమని తెలిసికొనఁ గలిగెను. తెలిసినంతనే యతఁడు శాపజలంబులెత్తి "మహావృద్ధుఁడగు మాతండ్రి నవమానించిన పరీక్షితుఁడు నేఁడు మొదలుగా సప్త దినంబులలోఁ దక్షక దష్టుండై మరణించుఁ గాక' యని కడుఁ దీవ్రముగ శపించెను. కొంతసేపునకు శమీకుఁడు తపము చాలించి కన్నులువిచ్చి చూచి, యాశాపవృత్తాంతమున కెంతయుఁ జింతింపసాగెను. "కుమారా! క్రోధముగలవాని తపంబును, ప్రమత్తుఁడగువాని సంపదయు, ధర్మబాహ్యుఁడగు వాని రాజ్యమును, భిన్న కుంభములోని జలమువలె వ్యర్థములు. యోగ్యులకుండవలసిన శాంతములేక నీవు మహాకోపివై భరతకుల పవిత్రుండైన పరీక్షితునిఁ బరీక్షింపక శాపంబిచ్చి లోకమునకు మహాపకార మొనర్చితివి. రాజరక్షితులమైయే కదా మునులు నిర్విఘ్నముగఁ దపము చేసికొనఁ గలుగుచున్నారు. అట్టి రాజులకుఁ గీడు సేయుటకంటెను

మహాపాపమేమున్నది? పరీక్షితుఁడు మృగయావ్యసనమున నపరిమిత క్షుత్పిపాసా పీడితుఁడై యెఱుఁగక నాకవజ్ఞఁజేసెను. అమ్మహాత్మునకు నీవిచ్చిన శాపము ద్రిప్పఁ గలుగుదువేని మేలు." అని శమీకుఁడు పలుక, శృంగి మిక్కిలి పశ్చాత్తాపపడుచుఁ దన శాపమును దాను ద్రిప్పుకొనఁ జాలనని చెప్పెను.

తోడనే శమీకుఁడు గౌరవముఖుండను వానిని బిలిచి యీవృత్తాంతమంతయుఁ బరీక్షితునకుఁ జెప్పి ప్రాణరక్షణోపాయమున నుండుమని బోధించిరమ్మనిపంపెను. గౌరవముఖుండేగి జరిగినదంతయుఁ బరీక్షితునకుఁ దెలుపఁ బాపభీతుఁడు తన యకార్యమునకెంతయు నొచ్చుకొని, శృంగిశాపమునకు విపరీతభయ సంతాపము లొందసాగెను. మంత్రివర్గముతో విచారించి యప్పటినుండియుఁ బరీక్షితుఁడు ప్రాణరక్షణమున నప్రమత్తుఁడై యేకస్తంభ సౌధమున నివసించుచుండెను. తక్షకుని విషము నుపసంహరించుటకు మహామంత్ర తంత్రము లెఱింగిన విషవైద్యులు నిరంతరము వానిని గాచికొని యుండిరి.

ఇంతలో నేడవదినము వచ్చినది. శృంగిశాపశక్తిచేఁ దక్షకుఁడు పురికొల్పబడి పరీక్షితునిఁ గడతేర్చుటకు వృద్ధబ్రాహ్మణవేషముతో బయలుదేరెను. ఆనాఁడే కశ్యపుఁడను నొకగొప్ప విషవైద్యుఁడు తక్షకుని బారినుండి రాజును రక్షించితీరెదనను పట్టుదలతో హస్తిపురమునకేగుచు మార్గమధ్యమున నమ్మాయవృద్ధబ్రాహ్మణునిఁ గలిసికొనెను. వానింజూచినంతనే తక్ష

కుఁడు నీవెవ్వఁడ వెందుబోయెదవని యడుగఁ గశ్యపుఁడు వాని కిట్లనియె.

"అయ్యా! తక్షకుఁడను పన్నగుఁడు నేఁడు పరీక్షిత్తు నింగఱచి చంపునట. నా మంత్రతంత్ర ప్రభావంబున నమ్మహీనాథుని రక్షించుటకుఁ బోయెద." ఆమాటలకు, దక్షకుఁడు నవ్వుచు "అనఘా! నేనే తక్షకుఁడను. నీమందులు నీమాయలు నాయెడ సాగిరావు. తిరిగిపొమ్ము. వలయునేని యిమ్మహావృక్షమునుఁ గఱచి భస్మముచేసెద. చూడు"మని పలుకుచు నచ్చట నున్న వటవృక్షమును గఱచెను.

తోడనే తక్షక విషానలంబున క్షణమాత్రములో నమ్మహావృక్షము భస్మరాశియైనది. కశ్యపుండును నవ్వుచు నాభస్మమును మంత్రించి యెప్పటియట్లు వృక్షంబు గావించి, "తక్షకా! ఇప్పుడేమందు"వని యడిగెను. తక్షకుఁడు విస్మయమంది "అయ్యా! నీవు సమర్థుఁడ వెయ్యెనను నావిషప్రభావమునకు శృంగి శాపప్రభావము గూడ దోడుపడును. అందుచే నీవు పరీక్షితుని రక్షింపఁజాలవు. అతఁడిచ్చు ధనముకంటె నధిక ధనంబు నావలన బడయఁగలవు. పొ"మ్మని పలికెను. కశ్యపుఁడును జరుగబోవునది దివ్యజ్ఞానమున నెఱిఁగి నిజనివాసంబునకు బోయెను.

తక్షకుఁడు తక్షణంబ కొందఱ నాగకుమారులం బిలిచి మీరలు విప్రవేషధారులై సురభికుసుమ ఫలాదులం గైకొని రాజుకడకు నడువుఁడని నియోగించెను. అదృశ్యఁ రూపమున

దక్షకుఁడు వెంటనంటి వచ్చుచుండఁ జని నాగకుమారులు పరీక్షితుని దర్శించి యాశీర్వాద పూర్వకంబుగ వానికిని వానిఁ జుట్టునున్న వారికిని పుష్పఫలాదులొసంగిరి. అందు రాజందుకొనిన ఫలంబునందు నల్లని క్రిమియయి వెడలి క్రమ క్రమముగఁ బెరిగి సర్పమై తక్షకుఁడు పరీక్షితునింగఱచి మాయమయ్యెను. ఆకాటుతోడనే తత్పరిజనంబులెల్ల బెదరి యఱచుచు నలువంకలకుఁ బాఱిపోయిరి. ఏడవదినమగు నాఁటి సూర్యాస్తమయముతోడనే మహాకోపియగు శృంగిశాపంబునఁ బరీక్షితుఁ డస్తమించెను.

క. క్రోధము తపముం జెఱచును
క్రోధము యణిమాదులైన గుణములఁ బాపుఁ
క్రోధము ధర్మక్రియలకు
బాధయగుం గ్రోధిగాఁ దపస్వికిఁజన్నే

---

7. కచుఁడు - గురుసేవాధర్మము

పూర్వము దేవదానవ యుద్ధములలో దేవతల కంటె రాక్షసులే యెక్కుడు జయము గాంచుచుండిరి. ఇందుకుఁ గారణము రాక్షసగురువైన శుక్రునకుఁ గల మృతసంజీవనీ విద్యయే ఆవిద్యాప్రభావమున నతఁడు చనిపోయిన రాక్షసుల

నెల్ల బునర్జీవితులఁ జేయఁగలుగు చుండెను. ఆవిద్యగలవా రెవ్వరును దేవతలలో లేకుండుటచేత దేవసైన్యములు పరాజితములగు చుండెను. ఈరహస్యము నిర్జరులు గ్రహించి శుక్రునకు శిష్యుఁడై వానియొద్దనున్న మృతసంజీవనీ విద్య నభ్యసించి రాఁగల ధీమంతుఁడు మనలో నెవ్వఁడని యూహించి బృహస్పతి కొడుకైన కచునిం బ్రార్థించిరి. సురాసుర సంగ్రామములలో నిత్యము సురలకుఁ గలుగుచుండిన పరాజయములఁ జూచుచున్నవాఁడు గావునఁ గచుఁడు వారి ప్రార్థనమును మన్నించి దేవకార్యార్థియై రాక్షసరాజ్యమును జొచ్చిశుక్రుని దర్శించెను. దర్శించి వినయముతో నమస్కరించి "ఆచార్యవర్యా! నేను గచుండనువాఁడను. దేవగురుండైన బృహస్పతి కుమారుఁడను. శిష్యవృత్తిని మిమ్ము సేవింప వచ్చితి" నని పలికెను.

బృహస్పతికిఁ గుమారుండగుటచేతను,నయవినయాదిగుణాగణుండగుటచేతను శుక్రుడు తక్షణమ వానిని శిష్యునిగా నంగీకరించెను. నాటనుండియు గురునియాజ్ఞలెల్లఁ దక్షణమ నిర్వహించుచు గురుని చిత్తవృత్తి కనుకూలుఁడై ప్రవర్తించుచు మనోవాక్కాయకర్మల నేకాకారుఁడై కచుఁడు గురుసేవ సేయుచుండెను. దిన దిన ప్రవర్ధమానమగు వాని భక్తి విశేషమునఁ గచుఁడు దానవశిష్యులందఱలో శుక్రున కభిమాన శిష్యుఁడయ్యెను. శుక్రునికంటెను శుక్రుని కూతురగు దేవయానికిఁ గచునియం దభిమానము గలిగినది. గురునితోఁ బాటుఁ

కుమారికకుఁ గూడఁ గచుఁ డనుదినంబును బుష్పఫలాదులను దెచ్చి సమర్పించుచుండును.

ఇట్లు కచుఁడు తన యుత్తమ ప్రవర్తనము చేత శుక్రునకును దేవయానికిని బ్రాణములలోఁ బ్రాణమై పెక్కేండ్లతినిష్ఠతోఁ శుశ్రూష గావించెను. ఆ రాక్షస పాఠశాలయందలి రాక్షసబాలురెల్లరుఁ గచునియందసూయవహించి వానినెట్లులైనఁ గడతేర్ప వలెనని నిశ్చయించుకొనిరి. కచుని గౌరవంబును శుక్రుని యాదరంబునుజూచి వారు సహించుకొనలేకపోయిరి. ఆ కారణమున నొకనాఁడు సురగురుకుమారుఁ డొంటరిగ వనమునఁ హోమధేనువులఁ గాచుచుండఁ గొందఱు రక్కసిబుడుతలు వానిని వధియించి యొక మహావృక్షమునకు వ్రేలఁగట్టి పోయిరి. నాఁడుసాయంకాలమైనను గచుండింటికి రాకుండుటచే శుక్రుఁడును శుక్రునికంటె దేవయానియు వానికొఱకు విచారింప సాగిరి. కచరహితంబుగ వచ్చిన ధేనువులం జూచినంతనే కచునకుఁ బ్రాణాపాయము గలిగినట్లు వారు నిశ్చయించుకొనిరి. దేవయాని రోదనము ప్రారంభించెను. తండ్రి యామె నోదార్చి దివ్యజ్ఞానమున నంతయుం దెలిసికొని మృతుండైన కచుఁ దోడ్కొని రమ్మని తన మృతసంజీవనిం బంపెను. అదియు క్షణమాత్రమున వానిం బునర్జీవితుం జేసి తోడ్కొనివచ్చెను. వానిం జూచి శుక్రదేవయానులెంతయు సంతసించిరి.

అట్లు లబ్ధప్రాణుండైన కచుం జూచి రాక్షసార్భకు లెల్లరు దుర్భరదుఃఖమును బొందసాగిరి. ఈసారి శుక్ర దేవయానుల యాశ లడుగంటునట్లు కడతేర్ప నిశ్చయించుకొనిరి. అట్టి నిశ్చయముతో వారెల్ల రొకనాఁడు పూర్వమువలెనే వనంబున కేకతముగ వచ్చిన కచునిఁ జిత్రవధ గావించి తత్కళేబరమును నగ్నియందువైచి భస్మముచేసి, యాభస్మమును మద్యమునందు గలిపి శుక్రునకొసంగిరి. మద్యపానరతుండైన కావ్యుఁ డామద్యము సామాన్య మద్యమనుకొని దానిని సేవించెను. ఆనాఁడును వేళ యతిక్రమించియు నిల్లుసేరని కచునికై దేవయాని యేడ్చుచు వానింజూచికాచి కుడువనని భీష్మించియుండ, శుక్రుండామె నోదార్చి మరలఁ దనయోగదృష్టింజూచెను. కాని లోకాలోక పర్యంతభువనంబుల యందెచ్చటను వానికిఁ గచుండు గానరాలేదు. భస్మమయుండై సురయందుఁ గనఁబడి యతఁడు తన యుదరము నందున్నట్టు లెంతో సేపునకుఁగాని తెలిసికొనలేకపోయెను. తెలిసినంతనే శుక్రుండు చింతించి నేటి నుండియు సకలవర్ణముల వారికిని మద్యపానము మహాపాపం బగుఁగాక, యని శపించి, తన యుదరంబున నున్న కచునప్పుడె సంజీవితుంజేసెను.

అట్లు సంజీవితుండైన కచుఁడు గర్భమునుండి శుక్రునిం బిలిచి 'మహాత్మా! తనువును జీవంబును సత్వంబును గలిగినవి. ఇంక వెలుపలికి వచ్చు మార్గం బుపదేశించి రక్షింపు' మని

ప్రార్థించెను. కావ్యుఁడు వాని ప్రార్థనమును మన్నించి 'కుమారా! నాయుదరము భేదించి కాని నీవు వెలుపలికి రాఁజాలవు. ఉదరము భేదించిన నేను మృతుఁడ నయ్యెదను: నన్ను బునర్జీవితుం జేయుటకు నీకు మృతసంజీవని నుపదేశించెద. పరిగ్రహింపుము' మని యప్పుడే వానికామంత్రము నుపదేశించెను. కచుఁడామహావిద్యనభ్యసించి గురుని యుదరమును భేదించుకొని వచ్చి మూర్ఛితుండైన కావ్యుని సంజీవితుం జేసెను.

అంతలో శుక్రుఁడు కచునకు సెలవిచ్చి నీవింక మీ తండ్రి కడకుఁ బోవచ్చునని చెప్పెను. కచుండును గృహాభిముఖుండై దేవయాని కతిప్రియపూర్వకంబుగాఁ జెప్పినదామెకన్నీరు మున్నీరుగా వగచి, "కచా! నిన్ను విడువలేను. బ్రహ్మచారి వగు నీవు కన్యనగు నన్నుఁ బరిగ్రహింపుము" అని ప్రార్థించెను. ఆమాటలకుఁ గచుఁడు చెవులు మూసికొని "హర! హర! గురుపుత్రి! సోదరీ! దేవయానీ! నీవిట్టి పలుకులు పలుక వచ్చునా? నేనును మీతండ్రిగర్భమునుండియే వెలువడినవాఁడ నగుట మన మిరువురము నేకోదరులము. ఏకోదరులకు వివాహము చెల్లునా తల్లీ!" యని కచుఁడామె ప్రార్థనమును నిరాకరించెను. ఆకారణమున దేవయాని మిక్కిలి కోపించి, 'నామనోరథమును వ్యర్థము చేసిన నీకు మృత సంజీవని పని సేయకుండుఁగాక' యని శాపమిచ్చెను. కచుఁడు నవ్వుచు, నాకు బనిసేయకున్నను నాచేత నుపదేశము గొన్న

వారికి నేయుంగాక' యని బలుకుచు 'నీవు ధర్మవిరోధంబు దలంచితివి గావున నీకు బ్రాహ్మణుండెవ్వఁడు వివాహమాడకుండుఁగాక' యని ప్రతిశాపంబిచ్చి దేవలోకంబునకుం జని యమ్మహానుభావుఁడా విద్య నమరులకెల్ల నుపదేశించెను.

ప. గురుకులమునందు గురులకుఁ
బరిచర్యలొనర్చి తానుపగనితనిష్ఠా
పరుఁడై జ్ఞానము పడసెను
గురుడ యనణిమాదికాప్త గుణముల శోభన్.

---

8. శర్మిష్ఠ-గర్వభంగము.

అప్పటి రాక్షస రాజ్యమునకెల్ల రాజు వృషపర్వుఁడు. వానికి శర్మిష్ఠయను కుమార్తెకలదు. శర్మిష్ఠ దేవయానికంటె చిన్నది. ఇయ్యిరువురును దఱుచుగఁ బలువిధములగు వినోదములతోఁ గ్రీడించుచుఁ గాలము గడపుచుందురు. కాని శర్మిష్ఠ రాజుకూతునను గర్వమునఁ బరిజనమును దూలనాడుచుండుట వాడుక. దేవయాని మిక్కిలి యభిమానవతి. ఒకరిచే మాట పడనొల్లదు. అందుచే నా రామవిహారమునకు రమ్మని శర్మిష్ఠ కబురు పంపినప్పుడెల్ల నామెతోడి వినోదములకు దేవయాని సంశయించు చుండును.

ఒకనాఁడు రాజకన్యకయైన శర్మిష్ఠ దానవ కన్యకా సహస్రములు తన్నుఁ జుట్టుకొనిరా, దేవయానీ సహితంబుగ జలక్రీడకు బయలుదేరెను. ఉద్యానవన మధ్యమునందున్న చంద్రకాంత శిలాసోపానములు గల యొక సుందర కాసార తీరమున వారందరుఁ జేరిరి. అది సాయంసమయమగుటచేత నప్పుడప్పుడే తామరలు మూసికొనుచున్నవి. కలువలు వికశింప దొడంగినవి. పక్షులు గూండ్లకుఁ జేరుకొనుచున్నవి. తుమ్మెదలు ఝుంకార ధ్వని గావించుచున్నవి. సమీపమునం గల రసాలశాఖాగ్రంబుపై గోకిల మనోహరముగఁ బాడు చున్నది. నెమలిపిట్ట నాట్యమాడుచున్నది.

ఇట్టి నేత్రానందకరమైన యుద్యానారామ సరోవరతీరం బునఁ జేరి, వారందరుఁ దమతమ కట్టుబట్టల గట్టుపైఁ బెట్టుకొని యొకరి నొకరు త్రోసికొనుచు గుభిల్లున నీటిలోని కుఱుకసాగిరి. అందఱు నుఱికి నొండొరులపై నీళ్లుజల్లుకొనుచు, ఒకరిపాదము లొకరు పట్టి లాగికొనుచు, ఒకరి కన్నులొకరు మూయుచు నీటిభయముగలవారిని బలువునపట్టి యడుగంటఁ ద్రోయుచు మరలఁ దీయుచు, అనేకవిధముల వినోదములతో నీటి యాట లాడుకొనిరి. ఇంతలో గట్టుపై ప్రత్యేకస్థలములఁ బెట్టుకొన్న వారి కట్టుబట్ట లన్నియు వాయువశంబున గలసి పోయినవి. కొంతసేపునకు జలక్రీడ చాలించి వచ్చి కన్యకలెల్లరు నొక్క యెడఁ గూడుకొనినయాబట్టలకుప్పలోఁ దమతమపరిధానముల

నెంచుకొనసాగిరి. ఆతొందఱత్రొక్కిడిలో దేవయాని కట్టుబట్టను శర్మిష్ఠయు, శర్మిష్ఠకట్టుబట్టను దేవయానియు బొరపాటునఁ గట్టివేయఁజొచ్చిరి. అది యెఱింగి దేవయాని శర్మిష్ఠనుఁజూచి, 'అమ్మా! లోకోత్తర చరిత్రుండును మీతండ్రికి గురువునగు శుక్రుని తనూజనగుటచే మీయందఱకుఁ బూజ్యురాలను. నీ కట్టిన మైలగట్టుట నాకుఁ దగ' దని పలికెను. ఆమాటలకు రాజకన్యక తోక త్రొక్కిన త్రాఁచువలెఁ జెలరేగి,

“ఓసీ! దేవయానీ! కడుపుకూటికై మాయయ్యను సేవసేయుచు, దీవించుచు, మంచిచేసికొనుచు, జీవించుచుండిన యేకాక్షుఁడగు శుక్రుని కూతురువని నిన్నెఱుంగుదును. నోటికి వచ్చినట్లెల్లఁ బ్రేలకుము. రాజకూఁతురనైన నాకట్టిన పట్టంబును గట్టుకొన లేనందుకు నీకు సిగ్గేల కలుగదు? నీ త్రుళ్ళుపాటడచెదను. తొందరపడకు” అని యిచ్చకు వచ్చిన దుర్భాష లాడఁజొచ్చెను. పాపము దేవయాని ఖిన్నవదనయై నోటమాట లేక యట్లె యుండిపోయెను. ఆమె సంతతో విడువక. యహంకార చిత్తయైన శర్మిష్ఠ తన చెలికత్తెలచే దేవయాని నొకపాడునూతిలోఁ ద్రోయించి, వారందఱతోఁ జల్లగా నింటికిసాగెను. పాపము దేవయాని తన్ను రక్షించువా రెవ్వరును లేక, యేమిచేయుటకును దోఁపక, యాపాడు నూతిలో రోదనము సేయుచు వెఱ్ఱివానివలెఁ గేకలు వేయుచుండెను. ఆసమయమున నామె యదృష్టవశమున యయాతి

యను నొకరాజు వేటాడిపోవుచు నామె కేకలువిని యాపురా తన రూపమును సమీపించెను. వేట కారణమున నాప్రాంత మున సంచరించుచుండు యయాతిని దేవయాని తెలుసుకొనఁ జూచుచున్నదయ్యె గావున, నానికిఁ దనవృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించి రక్షింపుమని కోరెను.

యయాతియవ్విప్ర కన్యయం దెంతయు దయాళుండై తనదక్షిణ హస్తంబునుజాచి యామె పాణి పల్లవమును గ్రహించి వెలుపలికిఁ దిగిచి తనపురంబునకుఁ బోయెను. ఇట్లు యయాతిచే రక్షింపబడియు దేవయాని, శర్మిష్ఠచేసిన యెగ్గు వలనఁ బురంబు సేరుట కిష్టపడక, తన్ను వెదకుచువచ్చిన ఘూర్ణికయను పరిచారికంగని యిట్లనియె. "ఘూర్ణికా! నేనింక వృషపర్వు పురంబు సొరనొల్లను. శర్మిష్ఠ నాకు జేసిన యవమానము మాతండ్రికి కెఱిగింపుమని చెప్పిపంపెను. ఘూర్ణికవలన శుక్రుండంతయు నెఱింగి యత్యాతురతతో వచ్చి అమ్మా! నీకింతకోపము తగదు. కోపంబువలన సర్వా నర్థములునుగలుగును. శర్మిష్ఠ రాజుకూఁతురు. నీవామెతోనిగ్ర హించి నిలువజాలవు. ఇంటికి బోవుదమురమ్మని యనేక విధ ముల బ్రతిమాలెను. కాని యెంతకును దేవయాని తనపంతము వీడదయ్యెను. అంత శుక్రుండు విసిగి కూఁతు నోదార్చి తల్లీ! నీవేనాకుగతివి. నీతోడ నేనునువత్తు ననిపలికి యామెతో దేశాంతర గమనమునకు నిశ్చయించుకొనెను.

ఇంతలో రాజైన వృషపర్వుఁడీ వృత్తాంత మంతయు జారులవలనవిని, తన పరివారముతోఁగూడ శుక్ర దేవయానుల కడ బ్రత్యక్షంబై "గురువర్యా! మీయనుగ్రహంబున నేనింత వరకు దేవతలజయింపఁ గలుగుచుంటిమి మీరుమమ్మొడబాసిన మారాజ్య మొక్కక్షణమైన నిలువనేరదు. ఈ దేవయానికెయ్యది యిష్టంబు దానిని నేనవశ్యంబు గావించెద. అనుగ్రహించి సెలవిండని ప్రార్థించెను. అప్పుడు కావ్యుఁడు నాభిప్రాయముగ దేవయాని మొగంబుచూచెను. దేవయానియు సంతసిల్లి శర్మిష్ఠను గన్యకా సహస్రముతోఁ దనకు దాసిగా నీయవలయునని కోరెను. తత్క్షణమ వృషపర్వుఁడు కూఁతురాపించి కన్యకాసహస్రంబుతో దేవయానికి దాసిగానిచ్చి శుక్రునకు మనఃప్రియంబుచేసె. నాటినుండియు శర్మిష్ఠ తన గర్వస్వభావమును విడిచి, నిత్యమును దేవయానిని గొలుచుచుండె.

క. కడునను రక్తియు నేర్పును
గడకయుఁ గలవారి నలుక కడవఁగ నెగ్గుల్
నొడివెడు వివేకశూన్యుల
కడనుండెడు నంతకంటెఁ గష్టము గలదే?

---

9. యయాతి - ధర్మసంశయములు.

శర్మిష్ఠ దేవయానికి దాసియైన తరువాతఁ గొంత కాలము గడచెను. శర్మిష్ఠయు నామె తోడికన్యకలును గూడ

దేవయానిని బట్టుపు దేవినిఁ గొల్చినట్లు కొల్చుచుండిరి. ఇప్పుడు శర్మిష్ఠకు గర్వముపోయి పశ్చాత్తాపమును బశ్చాత్తాపము తోడనే నయ వినయాది సుగుణములును గలిగినవి. దేవయానికిఁ బూర్వపు నయవినయాది గుణములు పోయినవి. పోవుటతోడనే గర్వము బలిసినది.

ఒకనాఁడు దేవయాని శర్మిష్ఠాది కన్యలతో వనవిహార మున కేగి, పూర్వమువలెనే యయాతినిఁ జూచెను. నేఁటికి బడలి సుఖోపవిష్టుండై యున్న యా రాజు శర్మిష్ఠను జూచి యామె యతిశయ రూపలావణ్యములకు మెచ్చుకొనుచు, నామెయెవ్వరో తెలిసికొనఁగోరెను. అప్పుడు దేవయాని వానిని సమీపించి “ రాజేంద్రా ! నన్ను మున్నె యెఱుంగుదువు. ఈమె వృషపర్వునికూఁతురు, శర్మిష్ఠ. దాస్యవృత్తితో నిరంతరము నాకడనే యుండును.” అనిచెప్పి మఱియు నిట్లనియె. మహీనాయకా ! పురాతన కూపమునుండి నాపాణిని గ్రహించి యెత్తి నన్నుఁగాపాడిన ప్రాణదాతవు. ఆనాఁడే మనకుఁ బాణిగ్రహణము జరిగినది. ఇంక శాస్త్రోక్తమైన పాణిగ్రహణము గూడఁ గావించి నాతో సకలభోగములు ననుభవింపుము. దేవకన్యలవంటి యీకన్య లెల్లరు నిరంతరము సేవించుచుండ మనము భూలోక స్వర్గసుఖము లనుభవింపగలము. ”

ఆమె మధురాలాపములకు యయాతి మిక్కిలి సంతసించియు క్షత్రియుఁడు బ్రాహ్మణకన్యను వివాహమాడవచ్చునా?

యను ధర్మసంశయమునం బడి, దేవయాని కిట్లనియె. "సుం దరీ! నీతండ్రియైన శుక్ర భగవానుఁడు సకల ధర్మా ధర్మ విదుఁడు. క్షత్రియుఁడనగునేను నిన్నుఁ జేపట్టవచ్చునని యమ్మ హాత్ముఁడు సెలవిచ్చెనేని మన వివాహము జరుగఁగలదు. నీవా తని యనుజ్ఞ నడుగుము" అందుకు దేవయాని యు సమ్మ తించి యప్పుడే శుక్రుని రావించి తన మనోరథమును వాని కెఱింగించెను. కూతునతిప్రీతి మన్నించువాఁడైన శుక్రుఁడు దేవయాని యభీష్టమును సమ్మతించి, యయాతి దేవయానుల వివాహమును నిశ్చయించెను. నిశ్చయించి శర్మిష్ఠను మా త్రము నీవు భార్యగాఁ బడయఁగూడ దని యయాతి కాజ్ఞా పించి, కూఁతునిచ్చి వివాహము గావించెను.

యయాతి దేవయానిం బెండ్లియాడి యామెతో నిజ పురంబునకుఁ బోయెను. శర్మిష్ఠాది కన్యకలును దేవయానితో డనేవచ్చిరి. యయాతి శర్మిష్ఠను నశోకవన సమీపంబున నొక గృహమునందుంచి దేవయానితో నిష్టభోగంబు లనుభవించు చుండెను. కొండొక కాలమునకు దేవయానికి యదుతుర్వసులను నిరువురుకుమారులుపుట్టిరి. కొడుకులు పుట్టినతర్వాత దేవయా నికి మఱింతగర్వమధికమైనది. తనపుత్రులను దన వైభవమును జూపి యప్పుడెప్పుడామె దీనురాలై యున్న శర్మిష్ఠను హేళ నము సేయుచుండెను. ఐశ్వర్యమునం దుండవలసిన యడకువ దేవయానకి లేదు.

రాజనందనయైన శర్మిష్ఠ దేవయాని నిత్యమును గావించు నవమానముల భరింపలేక భరించుచు, యుక్తవయసు వచ్చుటచే వివాహాసక్తి కలిగి, పాపమూరక విచారించుచుండెను. దాసియై యున్న తన్నింక నే రాజకుమారుఁడును బెండ్లాడఁడని యుదర జీవితమంతయు నట్లు దాస్యవృత్తితోడనే గడపవలసి యుండు ననియు నామె నిశ్చయించుకొనినది. ఆనిశ్చయమువలన నామెకు జీవితముపై నాశయుఁబోయినది. ఒకనాఁడామె బలవంతముగ మరణించుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ నాకస్మికముగ యయాతి యచ్చటకు వచ్చుట తటస్థించెను. వచ్చినంతనే రాజామె మరణ ప్రయత్నమును వారింప శర్మిష్ఠ యేడ్చుచు వాని కిట్లనియె. "రాజేంద్రా! నన్నేల వారించెదవు? జీవితమునందు నాకింకెట్టి యాశలున్నవని జీవింపుమనెదవు? రాజకుమారా! చిరకాలమునుండి నాహృదయము నీయందు లగ్నమైనది. నన్నుఁ జేపట్టి నాకుఁ బతిభిక్షయుఁ బుత్రభిక్షయుఁ బెట్టెదవేని జీవించెదను. లేనియెడ నన్ను వారింపక యుండుము. వెడలిపొమ్ము."

ఆమె యేడుపువలనఁ బాపము యయాతికి గుండె నీరైనది. తాను కరుణించి చేపట్టకున్న శర్మిష్ఠ ప్రాణత్యాగము మానదు. చేపట్టిన శుక్రుని యెడ మాట తప్పవలసివచ్చును. ప్రాణరక్షణము చేసిన నసత్యదోషము, అసత్యదోషమునకు వెరచిన శర్మిష్ఠాప్రాణభంగము. ఇట్టియెడ నేమి చేయవలయునో యని యయాతికి మిక్కిలి ధర్మసంశయము కలిగినది. అప్పుడు శర్మిష్ఠ

దాని చిత్తవృత్తి నెఱిఁగి, ' రాజేంద్రా? ప్రాణాపాయమునం దును, సర్వధనాపహరణమందును, విప్ర ప్రాణరక్షణాదుల యందును నసత్యము పలుకవచ్చునని మాశుక్రాచార్యుల వారు నీతిశాస్త్రమునందొక సూత్రమును వ్రాసి' రని యా సూత్రమును జదివెను. అదివిని శర్మిష్ఠను జేపట్టుట శుక్రమతం బున నసత్యదోషముండదని యెంచి యయాతి యప్పుడే యామెను భార్యగా నంగీకరించెను. కాని చాలకాలమువఱకు నీరహస్య మెవ్వరికిఁ దెలియదు. శర్మిష్ఠ యయాతివలనఁ గ్రమముగ ద్రుహ్య్వనుపూరులను ముగ్గురు కొడుకులం బడసెను.

క. చనుఁబొంకఁగఁ బ్రాణవ్యయ
మున సర్వధనాపహరణమున వధగా వ
చ్చిన విప్రార్థమున గవా
శయనంబుల వివాహసమయము లందున్.

---

10. పూరుఁడు - పితృాజ్ఞ.

రహస్య మెంతవఱకు దాఁగును? శర్మిష్ఠా యయాతుల దాంపత్య రహస్యము కొంత కాలమునకు దేవయానికిఁ దెలిసి పోయినది. యయాతి రూపమును బోలిన తేజోవంతులగు శర్మిష్ఠ కొడుకులను జూచి దేవయాని మీతల్లిదండ్రు లెవరని

యడిగెను. వాఁడు వ్రేళ్ళతో యయాతిని శర్మిష్ఠను జూపెను. శర్మిష్ఠ యదృష్టమునకుఁ గన్యకా నివహమంతయు సంతసించినది. దేవయాని దుఃఖించినది. తనతండ్రి వలదన్న పని పతి చేయుటచే నామెకుఁ బతిపైనే యాగ్రహము పొడమినది. ఈర్ష్యాస్వభావుల కంటెఱును సమానులేరుగదా? దుఃఖాతిశయమునకుఁ గలిగిన కోపముచేతఁ బతి యెంత బ్రతిమాలినను వినక శుక్రునకంతయు నెఱింగింప వలయునని దేవయాని బయలుదేరెను. కూతుమాటలువిని ముక్కోపియైన శుక్రుండు తన్నేమిచేయునో యను భయంబున యయాతియు నామె వెంటనేగెను.

మాయలమారియైన దేవయాని ఘొల్లున 'నేడ్చుచుఁ దండ్రి పాదములపైఁబడి శర్మిష్ఠను బరిగ్రహించి పతి తనకుఁ జేసిన యవమానమును జెప్పివేసెను. మహాకోపియైనశుక్రుండు తనకుఁ మ్రొక్కియున్న యయాతినేమియు ననకయే 'నీవు యౌవనగర్వంబున నాకూఁతున కప్రియంబు చేసితివి. కావున జరాభార పీడితుఁడవు గ'మ్మని శపించెను. శాప తప్తుడై రాజు గడగడ వడకుచు "మహాత్మా! ప్రాణత్యాగమునకు సిద్ధపడిన శర్మిష్ఠను మృత్యువునుండి తప్పించుటకై నేను మీ కిట్టి యప్రియంబు గావింపవలసి వచ్చినది. అనాథ ప్రాణ రక్షణము మా క్షత్రియుల ధర్మమని మీ నీతిశాస్త్రమునం దున్న యెడల నన్ను క్షమించి శాపమును మఱలింపుఁడు.

తరుణవయస్కుఁడగు నేను ముసలితనమును భరింపఁజాలను. దేవయానితో సకల భోగముల ననుభవించు నాసక్తియు నాకింకను దీరలేదు." అని కావ్యుని బ్రార్థించెను. వానికి శుక్రుండు కరుణించి "నీ ముదిమి నీ కొడుకులయం దొక్కని కియ్యం బెట్టి, వాని జవ్వనంబు నీవుగొని రాజ్యసుఖంబు ననుభవింపుము. భోగసంతృప్తి నొందిన పిమ్మట వాని జవ్వనము వాని కిచ్చి నీముదిమి నీవు గైకొనుము. ఇట్లిచ్చువాఁడు నీ ముదిమి తాల్చినవాఁడే రాజ్యమున కర్హుఁడును, వంశకర్తయు నగు" నని పలికెను.

యయాతియు సంతసించి దేవయాని సమేతుఁడై తన పురంబునకు వచ్చెను. శుక్రుశాపంబున ముదిమి వాని నావేశించినది. తల నఱఁకఁ బొడంగెను. ఇంద్రియములు పటుత్వముతప్పెను. అవయవములు బలహీనములయ్యెను. శరీరము ముడుతలు వడెను. దగ్గు వగర్పు ప్రారంభించెను. పాపము సుందరాకారుఁడైన యీరాజు ముదిమిచే మిక్కిలి వికారాకారుఁడై కానవచ్చెను. ఇట్టి రూపముతో నతఁడు తన కొడుకుల నెల్ల రావించి, "తనయులారా! నాకింకను రాజ్యసుఖతృప్తి కలుగకున్నది. కావున మీయం దొక్కఁడు నాముదిమి నొంది తనజవ్వనంబు నాకీయవలయు"నని యడిగెను. అప్పుడు యదుతుర్వసుద్రుహ్యానులు తండ్రిం జూచి, "ముదిమియు రోగంబును దైవవశంబున వచ్చెనేని వాని ననుభవింపక తప్ప

దుగాక ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యెంతటి మూర్ఖులైన గోరి చేసుకొందురా ! వృద్ధుండైనవానిఁ గుబేరునైనను గాంతలు రోయుచుందురు. ఇట్టి భోగబాహ్యమైన జరాభారమును నే మొల్లము" మని తొలఁగిపోయిరి. కోపాతిశయంబున యయాతి వారల కందఱకుఁ దీవ్రములగు శాపములిచ్చి, యందఱ కడగొట్టు వాఁడును శర్మిష్ఠకుఁ గొమరుఁడునగు పూరుం బిలిచి యడిగెను. అడుగుటయే తడవుగఁ బూరుఁడు నిర్వివాదముగఁ దండ్రియాజ్ఞ దలధరించెను.

యయాతి పూరునకుఁ దన ముదిమినొసంగి నవయౌవనుండై పెక్కేండ్లు రాజ్యభోగములెల్ల ననుభవించి, తృప్తుండై పూరు జవ్వనంబు వానికిచ్చి, దన జరాభారంబు తానదాల్చెను. మఱియు రాజు శుభలగ్నంబున మంత్రి పురోహిత సామంత పౌరజన సమక్షంబునఁ బితృాజ్ఞాపరిపాలకుండైన పూరుని సింహపీఠకపైఁ గూర్చుండబెట్టి సకల సామ్రాజ్యమునకును బట్టభద్రునిఁ గావించెను.

క. తనయుండు తల్లిదండ్రులు
పనిచినపని సేయఁడేని బలు కీడలోఁ జే
కొనఁడేని వాఁడు తనయుం
డనఁబడునే పితృధనమున కర్హుండగునే !

11. శకుంతల - పతిభక్తి.

పూర్వము విశ్వామిత్రుఁడు జగములకు భయంకరముగ నతి ఘోర తపమును గావింపఁ జొచ్చెను. ఆ తీవ్ర తపము నుండి వెడలిన మహాగ్నిజ్వాలలు దేవలోకమునకుఁ గూడ వ్యాపింప సాగినవి. అందువలన దేవతలును భయకంపితులైరి. ఇంద్రుఁడు తన యింద్రత్వమునకు విశ్వామిత్రుఁ డెట్టి భంగము గలుగఁజేయునో యని భయపడి, తత్తపోవిఘ్నము గావించుటకు నిశ్చయించుకొనెను. అప్సరోగణమునం దసమాన సౌందర్యవతియగు మేనక యీ కార్యమునందు నియోగింపఁబడినది. మహేంద్రుని యాజ్ఞచొప్పున మేనక భూమండలమునకు వచ్చి విశ్వామిత్రుని యాశ్రమమున సంచరించుచుండ నారాజర్షి యామెనుజూచి వికలచిత్తుఁడై మోహించెను. మేనకయుఁ దపస్సమాధినుండి వాని చిత్తమును మఱలించి కొంతకాలము వానికడనే యుండెను. ఆకాలములో వారికొక యాఁడుశిశువు జన్మించెను. మేనక యా శిశువును మాలినీ నదీతీరంబునఁ బడవైచి తాను దేవలోకమునకుఁ బోయెను. విశ్వామిత్రుండును దపంబునకుం జనియె.

కణ్వుఁడను నొకమహర్షి శిష్యగణముతోఁ బుష్పఫలాదులకై పోవుచు నదియొడ్డునఁబడి యేడ్చుచుండిన యాబాలికం జూచెను. అతఁడు చూచుసరి కాశిశువు శకుంతల పక్షులచే

సంరక్షింపఁబడుచుండెను. అందుచేఁ గణ్వుఁడామె శకుంతల యను పేరిడి తన యాశ్రమమునకుఁ గొనివచ్చి పెంచి పెద్ద దానిని జేసెను. శకుంతలకు సంపూర్ణ యౌవనము వచ్చినది. కణ్వుఁడామెను గన్న కూఁతుకంటె నల్లారుముద్దుగఁ బ్రేమించి పెంచిన వాఁడగుటచే, శకుంతల నిరంతరానందభరితయై కలకల లాడుచుఁ దన సౌందర్యాతిశయమున సాక్షాద్వనలక్ష్మివలెఁ దోచుచుండెను. గుణ విద్యా సౌందర్యములయందు నాటికన్య లెవ్వరును శకుంతలకు సాటిరారని మహర్షులు నిరంతర మామెను బ్రశంసించుచుందురు.

ఇట్లు దినములు గడచుచుండ నొకనాడు దుష్యంతుఁ డనునొకమహారాజు వేఁటాడిపోవుచుఁ గణ్వమహర్షిని సందర్శింపవలెనని వాని యాశ్రమమునకు వచ్చెను. అప్పుడు కణ్వుఁ డాశ్రమమున లేఁడు. శకుంతల వానికతిథిసత్కారము గావించినది. దుష్యంతుఁడు జగన్మోహినియైన శకుంతలంజూచి ముని కన్య లింతటి సౌందర్యవంతులా యని విస్మయపడుచుండెను. ఆమెను జేపట్టవలెనను కుతూహలము పుట్టెనుగాని శకుంతల నిజముగఁ గణ్వుని కూఁతురేయైనచో దానట్టి తలంపు తలంప రాదనియెంచి రాజామె యథార్థచరితంబును దెలియఁగోరెను. శకుంతలయు దుష్యంతునియందనురాగము గలిగి తన జన్మ వృత్తాంతము నెఱిఁగించెను. రాజెంతయుసంతసించి తానవశ్య ముగఁ గోరఁదగినదని యెంచి "సుందరీ! నీవీమునిపల్లె నుండ

నేల ? నీరూపలావణ్యములకీ వల్కలాజినములు నీవన్యఫలాహారములు నీకుటీరావాసములు నుచితములుగావు. నాకుభార్యవై సమస్తరాజ్య సుఖంబులు ననుభవింపు" మని ప్రార్థించెను. శకుంతల లజ్జచే మొగమును వంచుకొని "ధర్మస్వరూపులును గుణధాములునగు మాతండ్రిగారిప్పుడే వచ్చెదరు. వారు వచ్చి యిచ్చిరేని నన్నుఁ బాణిగ్రహణము చేసికొనవచ్చును" అని బదులు చెప్పెను. అదివిని దుష్యంతుఁడు "శకుంతలా! నీవన్నది నిజమేయైనను వరనిర్ణయంబునఁ గన్యకు స్వాతంత్ర్యముగలదు. మఱియు నెనిమిది వివాహములలో గాంధర్వవివాహము క్షత్రియులకు ధర్మయుక్తమైనది. ఈ వివాహములకు మంత్రము లక్కఱలేదు. కావున మన మిప్పుడు గాంధర్వవిధినిఁ బెండ్లాడుదము."

శకుంతలయు దాని కంగీకరించి తనకుఁ బుట్టు కుమారుని యౌవరాజ్యమునకుఁ, బట్టభద్రునిఁ జేయవలయునని వరముకోరినది. దుష్యంతుఁ డత్యంత సంతోషముతో నావర మొసంగి శకుంతలను భార్యగాఁ బడసెను. మహారాజైన దుష్యంతునిఁ బతిగాఁబడసి శకుంతలయు మహానంద పరవశయైనది. దుష్యంతుఁడు కొంతవర కామెతో వినోదించి, "సుందరీ! నేనింక బోయివచ్చెదను. కొలఁదిదినములలోనే నామంత్రులను నీతండ్రికడకుఁ బంపి నిన్ను రప్పించుకొందును. విచారింపకు" మని ధైర్యము చెప్పి పురాభిముఖుండై పోయెను.

ఇంతలో గణ్వుఁడాశ్రమమునకు వచ్చెను. కాని శకుంతల మాత్రము పూర్వమువలె నిప్పుడు వాని కన్నులకు బడలేకుండెను. ఆమె ముఖలక్షణములును మాటలతీరును గణ్వునకు వింతగా దోఁచినవి. అందుచే నతఁడు దివ్యజ్ఞానమున జరిగిన దంతయు నెఱింగి తన యెడ భయపడుచుండిన శకుంతలఁ గిట్లనియె. "అమ్మా! నీకులగోత్ర సౌందర్యములకు దగిన వరుం గైకొంటివి. నీకు జనించు కుమారుఁడు మహావీరుఁడైన చక్రవర్తి కాఁగలఁడు. నీవు మిక్కిలి ధన్యురాలవని" పలికెను. శకుంతలకిప్పుడు సంపూర్ణజ్ఞానము కలిగినది. త్వరలో భర్తను సందర్శింప వలయునను నాతురత తప్ప నామెకింకెట్టి విచారము లేదు. ప్రతిదినము నామె పతిపంపు మనుష్యులకొఱకెదురు చూచుచుండెను. కాని యేమి ప్రయోజనము! దినములు, వారములు, నెలలు, సంవత్సరములు గూడ గడచినవి. పతికడనుండి యామెకెట్టి వార్తయు రాలేదు.

దుష్యంతుఁ డేగిన తర్వాత శకుంతల గర్భిణియై యత్యధిక తేజోవంతుఁడైన కుమారుం గాంచెను. వాఁడతిబాల్యముననే మహాబలవంతుఁడై యడవులలోని బెబ్బులులను మదపుటేనుఁగులను బట్టి కట్టుచుండుటచే, మహర్షులెల్లరు వానికి సర్వదమనుఁడని పేరుపెట్టిరి. చక్రవర్తిలక్షణములుగల కుమారుంగాంచిన సంతోషము లేశమును లేక శకుంతల చింతాకుల చిత్తయై పాపము పతికొఱకు బరితపించుచుండెను. సంవత్సర

ములు గడచినను భర్త తన్నుఁ దలపోయకుండుట యాశ్చర్యముగఁ దోచినది. కణ్వుఁడామె చిత్తవృత్తిని గనిపెట్టి, తల్లీ ? నీవిట్లువిచారింపనేల ? నాశిష్యులు నీకుఁ దోడుగావచ్చెదరు. కుమారునితో గూడ నీవింకఁ బతికడ కేగుము." అని సెలవిచ్చెను. శకుంతలయునందుకు సమ్మతించి ప్రయాణమయ్యెను.

గీ. ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టిన యిండ్లను
పెద్దకాలమునికి దద్దతగదు
పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మవు
పతుల కీడు గడయుఁ బతులచూవె.

12. దుష్యంతుఁడు - లోకాపవాదభీతి.

సామంత మంత్రిపురోహితప్రముఖులతో దుష్యంతుఁడు నిండుకొలువున నుండఁగా శకుంతల వానిని దర్శించినది. తన్నుఁ జూచినతోడనే తనపతి తనకెదురుగా వచ్చి మహానందముతో గుమారు నందుకొని యెత్తి ముద్దాడి తన్నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోవునని యనుకొనుచు శకుంతల కొండంత యాశతో వచ్చినది. కాని యానాఁడు రాజామెం జూచి పలుకరింపనైనలేదు. వానిచూపులును శకుంతలకుఁ గ్రూరముగాఁదోఁచెను. చక్రవర్తియైన తనభర్త బహు కార్య

ఇంతలో గణ్వుఁడాశ్రమమునకు వచ్చెను. కాని శకుంతల మాత్రము పూర్వమువలె నిప్పుడు వాని కట్టెదుట బడలే కుండెను. ఆమె ముఖలక్షణములును మాటలతీరును గణ్వునకు వింతగా దోచినవి. అందుచే నతఁడు దివ్యజ్ఞానమున జరిగిన దంతయు నెఱింగి తన యెడ భయపడుచుండిన శకుంతల కిట్లనియె. "అమ్మా! నీకులగోత్ర సౌందర్యములకు దగిన వరుం గైకొంటివి. నీకు జనించు కుమారుఁడు మహావీరుఁడైన చక్రవర్తి కాఁగలఁడు. నీవు మిక్కిలి ధన్యురాలవని" పలికెను. శకుంతలకిప్పుడు సంపూర్ణానందము కలిగినది. త్వరలో భర్తను సందర్శింప వలయునను నాతురత తప్ప నామెకింకెట్టి విచారము లేదు. ప్రతిదినము నామె పతిపంపు మనుష్యులకొఱ కెదురు చూచుచుండెను. కాని యేమి ప్రయోజనము! దినములు, వారములు, నెలలు, సంవత్సరములు గూడ గడచినవి. పతికడనుండి యామెకెట్టి వార్తయు రాలేదు.

దుష్యంతుఁ డేగిన తర్వాత శకుంతల గర్భిణియై యత్యధిక తేజోవంతుఁడైన కుమారుం గాంచెను. వాఁడతిబాల్యముననే మహాబలవంతుఁడై యడవులలోని బెబ్బులులను మదపుటేనుఁగులను బట్టి కట్టుచుండుటచే, మహర్షులెల్లరు వానికి సర్వదమనుఁడని పేరుపెట్టిరి. చక్రవర్తిలక్షణములుగల కుమారుం గాంచిన సంతోషము లేశమును లేక శకుంతల చింతాకులచిత్తయై పాపము పతికొఱకు బరితపించుచుండెను. సంవత్సర

ములు గడచినను భర్త తన్నుఁ దలఁపోయకుండుట యత్యాశ్చర్యముగఁ దోఁచినది. కణ్వుఁడామె చిత్తవృత్తిని గనిపెట్టి, తల్లీ ? నీవిట్లు కుమ్మిలింపనేల ? నాశిష్యులు నీకుఁ దోడుగావచ్చెదరు. కుమారునితోఁ గూడ నీవింకఁ బతికడకేగుము.” అని సెలవిచ్చెను. శకుంతల యందుకు సమ్మతించి ప్రయాణ మయ్యెను.

గీ. ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టిన యిండ్లను
పెద్దకాలమునికి దద్దతగదు
పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మవు
పతుల కీడు గడయుఁ బతులచూపె.

12. దుష్యంతుఁడు - లోకాపవాదభీతి.

సామంత మంత్రిపురోహితప్రముఖులతో దుష్యంతుఁడు నిండుకొలువున నుండఁగా శకుంతల వానిని దర్శించినది. తన్నుఁ జూచినతోడనే తనపతి తనకెదురుగా వచ్చి మహానందముతోఁ గుమారు నందుకొని యెత్తి ముద్దాడి తన్నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోవునని యనుకొనుచు శకుంతల కొండంత యాశతో వచ్చినది. కాని యానాఁడు రాజామెం జూచి పలుకరింపనైనలేదు. వానిచూపులును శకుంతలకుఁ గ్రూరముగాఁ దోఁచెను. చక్రవర్తియైన తనభర్త బహు కార్య

ముగ్ధుఁడగుటచేఁ దన్ను మఱచియుండునని యామె భ్రాంతిపడి నాని కిట్లనియె. "సార్వభౌమా! వేటనెపమునఁ గణ్వాశ్రమమునకువచ్చి యందు నీవు నాకొసంగిన వరమిప్పుడు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుము. బాలార్క తేజుఁడైన యీబాలుఁ గనుఁగొనుము. వీని కభిషేకముచేసి యువరాజును గావింపుము."

దుష్యంతుఁడా మాటలు విని మూఁగ మొగముతో "నీ వెక్కడిదానవో నే నెఱుఁగను. అసందర్భములాడక యెచ్చటనుండి వచ్చితివో యచ్చటికే పొమ్మను" చులకనగా బలికెను. అప్పుడు శకుంతలకుఁ గలిగిన దుఃఖ మెంతని చెప్పగలము. ఆ మాటలతో నామెకు శరీరముపై స్మృతియే తప్పిపోయినది. దుఃఖాతిశయమునఁ గన్నులనుండి యెన్నికడవల నీరుగారినదో యామెకుఁ దెలియదు. అతిప్రయత్నముతోఁ దన దుఃఖమును ద్రింగి ద్రింగి, గద్గదపడిన కంఠమును సవరించుకొని, కోపముచే నెఱ్ఱవడిన కన్నులు తుడుచుకొని ధైర్యము దెచ్చుకొని కొంతసేపునకు శకుంతల సభ్యులువినుచుండ దుష్యంతున కిట్లుపన్యసించెను.

"రాజేంద్రా! ఎఱుఁగనందు వేమి? నీవు న న్నెఱుఁగవా? నన్ను జేపట్టుట యెవ్వరు నెఱుంగరని యిట్లసత్యము పలికినఁ జెల్లుననుకొంటివా? పంచభూతములుఁ జంద్రసూర్యులు నహర్నిశలు వేదములు నంతరాత్మలు నుండ సత్య మెన్నఁడును మఱుగుపడనేరదు. నన్నుం గూర్చి నీ యంతరాత్మ నడుగుము. అది యెన్నఁడు నసత్యమాడదు. కణ్వాశ్రమమున

నాథ నన్నుఁ జేపట్టి నీవు నాకొసంగినవరము నీ కెఱిఁగింపఁ గలను. పతివ్రతయు సంతానవతియు నగు సతిని బాధించు దుర్మతి కిహాపరములు లేవు. సార్వభౌమా! పరమార్థమును గ్రహింపుము. దీపమువలన నొండొకదీపము ప్రభవిల్లునట్లు నీ ఘాన్యాతనువు. వలన నీపుత్రకుఁ డుద్భవిల్లె. కులవిస్తారకుఁడైన యీ కుమారుఁడు నూరశ్వమేధ యాగంబు లొనరించునని వీని జనన కాలంబున మహర్షులెల్లరు వినుచుండ గగనము నుండి సరస్వతి వచించినది. వంశకరుఁడైన పుత్రుని నను కూలవతియైన భార్యను నీవింకఁ బరిగ్రహింపుము. అసత్యము లాడకుము. అశ్వమేధములు వేయును నొక్క సత్యమును దూఁచిన సత్యమే యెక్కుడుతూఁగును. సత్యమునకు మించిన యుత్తమధర్మము లేదు. మహర్షియైన విశ్వామిత్రునకు దేవ కాంతయగు మేనకకు బుట్టిన నేను కేవలమానవులవలె నసత్యములాడు దాననుగాను. సర్వవిధముల నిన్నుంబోలియున్న నీకుమారునైనం జూచి నన్ను మన్నింపుము."

శకుంతల యెంతబోధించినను దుష్యంతుని ముఖలక్షణములు మారలేదు. చూపులయందలి క్రౌర్యము బోలేదు. "నవెక్కడ? నేనెక్కడ? నిన్నెన్నఁడును జూచియే యెఱుంగను. నీ యవివేకప్రసంగములకు సభ్యులెల్లరు నవ్వుచున్నారు. ఇఁక జాలించి యిందుండి వెడలిపొమ్మని రాజామెను మతింత తీవ్రముగాఁ బలికెను. పాపము శకుంతల గుండె బాదుకొనుచు

వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు, "నాథా! పుట్టిననాఁడు తల్లిదండ్రుల చేతను, నేఁడు నీచేతను, నొక్కవిధముగా విడువఁబడితిని. ఇది తొల్లి నోఁచిన నోముఫలము. ఇంక దైవమే నాకు శరణం" బనుచు నిరాసతో నందుండి పోవసమకట్టెను. అప్పుడు సభ్యులెల్లరు నత్యాశ్చర్య మొందునట్లుగ, "శకుంతల సత్యము పలికెను. ఈకుమారుఁడు నీకును శకుంతలకును జనించినవాఁడు. వీనిని భరింపుము. ఈమహాసాధ్విని బరిగ్రహింపు" మని యాకాశవాణి బిగ్గఱగా వినవచ్చెను. ఎల్లవారును శకుంతల మహాసాధ్వి యని కొనియాడుచు దుష్యంతునివంకఁ జూడసాగిరి. అప్పుడు దుష్యంతుఁడు సభ్యుల నుద్దేశించి, "ఏను శకుంతలం జేపట్టుట యన్యులెఱుంగరు. ఆకారణంబున లోకాపవాదంబునకు వెఱచి నేనిట్లు గావించితిని. ఆకాశవాణివలన మీకెల్లరకు యథార్థము స్పష్టమైన" దని పలుకుచు నత్యానురాగంబునఁ దటాలునఁ గొడుకు నెత్తుకొని, అతిగౌరవంబున శకుంతలను సంభావించెను.

ఇట్లు తండ్రిచే భరింపఁబడిన వాఁడగుటచే శకుంతలాకుమారునకు భరతుఁడను నామమయ్యెను. దుష్యంతుఁడు భరతుని కానాఁడే యౌవరాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రునిఁ గావించెను.

క. సంతతగృహమేధి ఫలం
బంతయుఁ బడయంగ నోపు ననుగుణభార్యా
వంతుండగువాఁడు క్రియా
వంతుఁడు దాంతుండు పుత్రవంతుండు నగున్.

13. భీష్ముఁడు - బ్రహ్మచర్య వ్రతము.

పూర్వ మొకప్పుడు గంగాదేవి మానవకన్యకయై వచ్చి, హస్తినాపురమునకు రాజైన శంతనుని వివాహమాడెను. ఆ దంపతులకు దేవవ్రతుండను మహావీరుఁడైన కుమారుఁడు జనించెను. అంతటితో మానవరూపమును జాలించి, గంగ నిజరూపము దాల్చుటకు నిశ్చయించి, శంతను నొప్పించి, కుమారునిఁగూడ దనతోడనే తీసికొనిపోయెను. దేవవ్రతుఁడు గంగాదేవి సంరక్షణమునఁ బెరుగుచు సకల శాస్త్రములు నభ్యసించి, యందు, విలువిద్యయం దాకాలపు వీరులలో నగ్రగణ్యుండయ్యెను. శంతనుఁ డొకనాఁడు గంగయొడ్డున విలువిద్య నభ్యసించుచుండిన దేవవ్రతునిఁజూచి, తనకుమారుఁడని యెఱుఁగక, బాల్యముననే యింతటి మహావీరుఁడైన యీ రాజపుత్రుఁ డెవ్వఁడోయని యత్యాశ్చర్యము బొందసాగెను. అప్పుడు గంగ వానికి బ్రత్యక్షమై "మహీనాథా! వీఁడు నీ కుమారుఁడైన దేవవ్రతుఁడు. వసిష్ఠమహర్షితో సమస్తవేదములను నభ్యసించినాఁడు. సకల శాస్త్రములయందును శుక్రబృహస్పతులకుఁ దక్కువకాఁడు. అస్త్రవిద్యయందుఁ బరశురామునివంటి దక్షుఁడు. ఇంక వీనింగొనిపోయి యౌవరాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుం జేయుము." అని పలికి మాయమయ్యెను.

శంతనుఁడు మహానంద భరితుఁడై పురంబునకు వచ్చి, సకలసామంత మంత్రిపురోహిత ముఖ్యుల సమక్షమున గాంగేయుని యువరాజుగాఁ జేసెను. సమస్త సద్గుణ సంపన్నుఁడైన యట్టి పుత్రునిఁ బడయఁగల్గిన యానందముచే శంతనుఁడు నాలుగు సంవత్సరములు రాజ్యవ్యాపారములు విడిచి, నిత్యము కొమరునితోడనే వినోదించుచుఁ గడపెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు శంతనుఁడు యమునాతీరంబున విహరించుచు, యమునలో నోడ నడపుచుండిన యొక కన్యారత్నమునుజూచెను. తోడనే యామెను భార్యగా, బడయవలయునని వాని కనురాగము గలిగినది. కలిగినంతనే రాజాకన్యను సమీపించి, సుందరీ! ఎవ్వరిదానవు? ఇయ్యమునానదియందోడ నడపుచుండుటకుఁ గారణంబే"మని యడిగెను. త్రిలోకసుందరియైన యాకన్యక రాజుమాటలకు మందహాసము చేయుచు, "నేనుదాశరాజునకుఁ గుమారికను. ధర్మార్థముగా నిట్లోడ నడపుచుండుమని మా తండ్రి నన్ను నియోగించెను. నన్ను సత్యవతి యనియు యోజనగంధి యనియు నందు"రని బదులు చెప్పెను.

అప్పుడే శంతనుఁడు రథారూఢుఁడై దాశరాజుకడకుఁ జని తన యభిప్రాయమును వాని కెఱిఁగించెను. దాశరాజమితానంద భరితుఁడై శంతను నత్యంత భక్తితోఁ బూజించి "మహారాజా! కన్యక పుట్టినప్పుడే యితరులసొమ్మయినది. అందు నీవంటి మహనీయుఁడైన రాజుకోరి యడిగినప్పుడు నాకింత

కంటె సంతోష మింకేమున్నది ? సత్యవతిని నీకొసంగుటలో నాకెట్టి యభ్యంతరమును లేదు. కాని యీకన్యను నీవు ధర్మపత్నిగాఁ బడయ నెంచితివేని 'నేను గోరినది నాకనుగ్రహింపవలయు'నని యడిగెను. ఈయడిగిన దానిం దప్పక యిచ్చెదనని శంతనుండును బలికెను. అప్పుడు దాశరాజు "భూపాలా ! ఈకన్యక వలన నీకుబుట్టిన కుమారుఁడు నీయనంతరమున నీరాజ్యమునకు రాజుగావలయు'నని చెప్పెను. పాపము శంతనుఁడు దేవవ్రతుని దలంచి, దాశరాజున కెట్టి ప్రత్యుత్తరమును జెప్పలేక యింటికివచ్చి యెడతెగని విచారముతోఁ గాలము గడుపుచుండెను.

శంతనుని సంతాపమును దేవవ్రతుఁ డొకనాఁడు కనిపెట్టెను. భయభక్తులతోఁ జేతులుజోడించి చెంతకువచ్చెను. వచ్చి, "తండ్రీ ! మీరిట్లు చింతించుటకుఁ గారణంబేమి ? మీచేరక్షింపఁబడుచుండిన రాజ్యమునకు శత్రుభయము గలిగెనా! సామంతరాజులు వశము తప్పిరా ? మీపరితాపంబునకు గారణంబెట్టిదియైనను మీమనోరథమును నెరవేర్చి తీరెద. దయతో నాకాజ్ఞాపింపుమని పలికెను. తోడనే శంతనుఁడు కుమారుం జేరఁదీసి, కౌఁగిలించుకొని, "కుమారా ! నీయట్టి కుమారుఁ డుండ నాకు సంతాపింపనేల ? కాని నీవు నాకేక పుత్రుఁడవు. ఏకపుత్రుంగలవాఁ డపుత్రకుఁడైనట్లే యని ధర్మశాస్త్రంబున విని బహుపుత్రార్థంబు ప్రయత్నింప నిశ్చయించితిని. నీకిష్టమేనా !" యని యడిగెను.

వెంటనే దేవవ్రతుఁడు వృద్ధులైన మంత్రిపురోహితాదులతో నాలోచించి, శంతనుఁడు సత్యవతి యందనురక్తుఁడగుట యెఱిఁగి, సైన్యసమేతుఁడై దాశరాజు కడకేగెను. తన తండ్రి యభీష్టము నెఱింగించెను. దాశరాజు శంతనునకుఁ జెప్పిన ప్రత్యుత్తరమే వానికిని జెప్పెను. అప్పుడు గాంగేయుఁడు దాశరాజును సభ్యులును వినుచుండ, 'ఓ రాజుగారా! మాతండ్రికి హితంబుగా యువరాజునైన నేనునా రాజ్యాధికారమును సత్యవతీ కుమారుని కొఱకు విడుచుచున్నాను. వాఁడే మాకెల్లరకు ప్రభువును వంశకర్తుఁడునుగాఁ గలఁ"డని గంభీరముగా నుడివెను. సభాసదులెల్లరు సత్యవ్రతుఁడైన దేవవ్రతుని వేనోళ్ళఁ గొనియాడిరి. దాశరాజును సంతసించి, దేవవ్రతా! నీవంటిధర్మజ్ఞుఁడు లేడు. రాజ్యాధికారమును నీవు విడిచినను నీవలెనే నీతనయు లూరకుందురా" యని ప్రశ్నించెను. గాంగేయుఁడు నవ్వుచు వివాహము చేసికొనక నాజీవితంబంతయు బ్రహ్మచర్యవ్రతముతోడనే గడపెద" నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఇట్లు తండ్రి హితంబు సేయుటకై రాజ్యమును విడుచుటకును, వివాహమును మానుకొనుటకును బ్రతిజ్ఞ చేసిన దేవవ్రతునిపై దేవతలు పుష్పవర్షమును గురియించి భీష్ముండని పొగడిరి. దాశరాజును మిక్కిలి సంతసించి శంతనునకు సత్యవతిని సమర్పించెను.

చ. అనుపమరాజ్యసంపదకు నర్హుఁడు వంశము విస్తరింప నో
పిన సుచరిత్రుఁడీసుతుఁడు భీష్ముఁడు తల్లియుఁ దండ్రికిం బ్రియం
బనఘుఁడు సేయుచుండి నిఖిలావనిరాజ్యనివర్తనంబునున్
దనరఁగ బ్రహ్మచర్యమును దాల్చె జగద్విదితప్రతిజ్ఞుఁడై.

14. భీష్ముఁడు-సోదరప్రేమ-ధర్మదీక్ష

శంతనుఁడు సత్యవతిని వివాహమాడి భీష్ముని యసాధారణప్రజ్ఞకు మెచ్చి వానికి స్వచ్ఛందమరణంబుగా వరంబిచ్చెను. సత్యవతియందు వానికిఁ జిత్రాంగదుఁడు విచిత్రవీర్యుఁడు నను నిరువురు పుత్రులు కలిగిరి. కాని యాకుమారులకు యుక్తవయసు రాకుండఁగనే శంతనుఁడు పరలోకమున కేగెను. అప్పటి నుండియు భీష్ముఁడే వారలను సంరక్షించుచుండెను. పెద్దవాఁడైన చిత్రాంగదునకు భీష్ముఁడు పట్టాభిషేకము చేసెను. కాని చిత్రాంగదుఁడు యుక్త ప్రవర్తనుఁడు గాక యెల్లప్పుడు, బ్రాహ్మణులను దేవతలను గంధర్వులను దూషించుచుండుటచే చిత్రాంగదుఁడను నొకగంధర్వుఁడు భీష్ముఁడు లేనిసమయమున నీచిత్రాంగదుని సంహరించెను. భీష్ముఁడు మిక్కిలి విచారించి తనచిన్నతమ్ముఁడైన విచిత్రవీర్యుని సింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టెను.

విచిత్రవీర్యునకింకను వివాహము కాలేదు. గంగానందనుఁడు తమ్మునిపెండ్లికై వలయుప్రయత్నములను నిత్యము జేయుచుండెను. ఇంతలో గాశిరాజు తనకుమార్తెలకు స్వయంవరము జాటించెనను వార్త వానికిఁ దెలిసినది. గాంగేయుఁడు ధనువును ధరించి రథంబెక్కి యొక్కఁడె స్వయంవరమునాటికి వారణాసీపురంబునకుఁ జనియెను. స్వయంవరమునకు వచ్చిన

రాజకుమారులెల్లరు వింతపడి చూచుచుండ నతఁడు రాజకుమారికల మువ్వురను దనరథంబెక్కించుకొని సింహనాదము చేసి, "ఓ రాజులారా! నాతమ్మునకు వివాహము సేయుటకై నేనీకన్యలను బలవంతముగఁ గొనిపోవుచున్నాను. మీరెవరైన నున్న యెడ నడ్డపడవచ్చు"నని నిర్భయముగాఁ బలికెను. రాజవీరులెల్లరు వానిశౌర్యసాహసములకత్యాశ్చర్యము నొందిరి.

ఆనాఁడు రాజకుమారులనేకులు యుద్ధరంగమున గంగానందను నెదిరించిరి. పర్వతముపై వర్షించు మహావర్షమువలె భీష్మునిపై ననంతమైన బాణవర్షము కురిసిరి. అతఁడు లేశమును జలింపక యేకవీరుడై శత్రుసైన్యములనెల్ల నేలపాలు గావించి రాజవీరులనెల్ల క్షణమాత్రమునఁ దహతహలాడించెను. భీష్ముని యుద్ధనైపుణ్యమున కాగలేక హతశేషులైన రాజులు పారిపోయిరి. సాల్వుఁడను రాజుమాత్రము యుద్ధరంగమునుండి యింకను దొలఁగిపోలేదు. భీష్ముఁడు వాని మొండితనమునకుఁ గోపించి మొదట వానిచేతనున్న విల్లు ఖండించెను. పిమ్మట వానిసారథిని గడతేర్చెను. తరువాత గుఱ్ఱములను గూలనేసెను. అనంతరము రథమును బిప్పిచేసెను. ఇట్లువిల్లు లేక రథములేక సాల్వుఁడు భగ్నమనోరథుఁడై వెనుకకు మఱలవలసి వచ్చెను.

రాజచక్రము నెల్ల నోడించి గంగాకుమారుఁడా మువ్వురు కన్యకలఁ గొనివచ్చి విచిత్రవీర్యునకుఁ బెండ్లి సేయుటకు నిశ్చయిం

చెను. అంబయు అంబాలికయు అంబికయు నను నామములు గల యామువ్వురు కన్యలలో నంబకు విచిత్రవీర్యుని వివాహమాడుట యిష్టములేదు. ఆమె సాల్వుని యిదివరకే వరించినది. అంబ యీసంగతి భీష్మునకు విన్నవించుకొనెను. సాల్వుఁడు తనకు శత్రుఁడైనను, ధర్మస్వరూపుఁడైన భీష్ముఁడు వెంటనే యంబను వానికడకుఁ బంపివేసెను. అంబాలికయు నంబికయు విచిత్రవీర్యునకు భార్యలైరి. వారి వివాహమును భీష్ముఁ డతివైభవముతోఁ గావించెను. పెండ్లియగుటయె మొదలుగ ననన్యసౌందర్యవతులైన యంబాలికాంబికలయందు విచిత్రవీర్యుఁడు విపరీత మోహమును వహించి రాజకీయ వ్యవహారము లన్నిటిని విడిచిపెట్టెను స్త్రీలోలుఁడైనవాఁ డెన్నఁడును బ్రయోజకుఁడు కాఁజాలఁడు. చిరంజీవియుఁ గానేరఁడు. అతికాముకుఁడైన విచిత్రవీర్యుఁడు క్రమక్రమముగా శుష్కించి రోగపీడితుఁడై కొంతకాలమునకు గాలముచేసెను.

భీష్ముఁడు వానికిఁ బరలోక క్రియలొనర్చి పుత్త్రవియోగమున దుఃఖించుచుండిన సవతితల్లియగు సత్యవతిని బతివిహీనులైన మరదండ్రను నిరంతరము నోదార్చుచుండెను. పాపము సత్యవతి యొకనాఁడు భీష్మునిఁ జెంతకుఁ బిలిచి వానికిట్లనియె. "కుమారా! శంతనుని సంతానము శంతనుని కీర్తియు శంతనుని రాజ్యభారమును నీయందే స్థిరమైనవి. రాజ్యము రాజకమగుటయె గాక యిప్పుడు వంశమంతరించు సమయముకూడఁ దటస్థించినది. తరతరంబులనుండి వచ్చు

చూండిన యీ కురువంశము నీనాఁడు నీవుండఁగనే నీకన్నుల యెదుట నశించిపోవుట నీకు యశస్కరముకాదు. నీవు సమస్త ధర్మములు నెఱిఁగినవాఁడవు. సవతి తమ్ములను భేదము వహింపక నా కుమారులను బెంచి పెద్దవారిం జేసి వంశవిస్తారమునకై ని చేసిన ప్రయత్నములన్నియు విధివశమున వ్యర్థములైనవి. తండ్రీ! నీవు చిరంజీవివై నీతండ్రి రాజ్యమును వంశమును నుద్ధరింపుము. నీ బ్రహ్మచర్య వ్రతము నింకఁ జాలించి వివాహితుఁడవై సంతానవంతుఁడవై నీ తేజము దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల సామ్రాజ్యమును బరిపాలింపుము."

భీష్ముఁడామె చెప్పినదంతయు విని నయ వినయంబులతో సత్యవతి కిట్లుత్తరమిచ్చెను. "తల్లీ! మీరు వచించినదంతయు నిక్కువము. పితృహితంబును గోరి యానాఁడు మీతండ్రి కొలువుకూటమున సకల రాజమండలము వినుచుండఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ నిప్పుడు తప్పుటకంటె నధర్మమేమున్నది? అమ్మా! నన్ను క్షమింపుము.

క. హిమకరుఁడు శైత్యమును న
ర్యముఁడు మహోతేజమును హుతాశనుఁ డుష్ణ
త్వము విడిచిరేని గుర్వ
ర్థమునాచేకొనిన సద్వ్రతంబు విడుతునే?"

15. దీర్ఘతముఁడు-సంసారదుఃఖము.

బాలకులారా! శకుంతల కథవింటిరి. అందు శకుంతల పాతివ్రత్యమహిమను దెలిసికొంటిరి. జరత్కారుఁడు గరుత్మంతుఁడు శ్రవణకుఁడు మొదలగువారి కథలనువింటిరి. వారి పితృభక్తివిశేషములను దెలిసికొంటిరి. పతులయందు భార్యలకును దండ్రియందు గుమారులకును భయభక్తులు లేకపోవుట నేటికాలమునందువలె నాటికాలమునందు గూడఁగలదనియు నందువలన లోకమునకుఁ గలిగిన యపకార్యమును బ్రస్తుతకథ మీకుఁ దెలుపఁగలదు.

దీర్ఘతముఁడను నొకబ్రాహ్మణుఁడు కలఁడు. అతఁడు సదాచారసంపన్నుఁడు. మహాతపశ్శాలి. దైవభక్తియు వేదాధ్యయనము వాని నిత్యకృత్యములు. పాపము బ్రాహ్మణుఁడు పుట్టుగ్రుడ్డియగుటచేవానికి దీర్ఘతముఁడను పేరువచ్చినది. అంధుఁడగుటచే వానికెవ్వరును గన్యకనీయరైరి. ఆకారణమునఁ జాలకాలమువరకు వానికి వివాహముకాలేదు. సహధర్మచారిణియైన భార్యయుండినగాని గృహస్థు గృహస్థధర్మములను జేయుటకుఁ బనికిరాఁడు. భార్యయుండినఁగాని సంతానవంతుఁడునుగాఁజాలఁడు. సంతానవంతుఁడు కానియెడల వాని పితృదేవతలు తరింపలేరు. ఈ కారణముల వలన దీర్ఘతముఁడు వివాహప్రయత్నములను మానక చిరకాలము బహుప్రయ

త్నములుచేసి ప్రద్వేషిణియను నొకకన్యకను భార్యగాఁబడయ గల్గెను. దీర్ఘతముఁడామెను వివాహమాడిన కొంతకాలమున కాదంపతులకు గౌతముఁడు మొదలగుపుత్రులు జన్మించిరి.

ప్రద్వేషిణి కాపురమునకు వచ్చినదిమొదలు దీర్ఘతమునకు మనశ్శాంతి లేదు. వాని జపతపములును సన్నగిల్లినవి. మిక్కిలి ద్వేషబుద్ధిగలదగుటచే నామెకు ప్రద్వేషి యనునది సార్థకనామము. పతియంధుఁడైనచో భార్య సమస్తోపచారములును జేయవలసియుండ నాప్రద్వేషిణి భర్తకు సేవ సేయనొల్లక ప్రతివిషయమునందును విసుగుకొనుచు గేకలువేయుచు నిందించుచుఁ బాపమా బ్రాహ్మణుని నిత్యమును బెట్టరాని బాధలు పెట్టుచుండెను. భార్య గయ్యాళియైనచో సంసారముకంటె నరకము లేదు. భార్య యనుకూలవతియు విద్యావతియునైనచో సంసారముకంటె స్వర్గము లేదు. తల్లిననుసరించి గౌతమాదులైన తనయులుగూడ దీర్ఘతమున కనుకూలురు కాకపోయిరి. వారందఱును యుక్తప్రవర్తనలఁ గావింపవలయునని దీర్ఘతముఁడనేక ధర్మోపన్యాసము లిచ్చుచుండెను. కాని వారి చెవుల కెక్క లేదు.

ఒకనాఁడయ్యంధుఁడు ప్రద్వేషిణికిఁ బతివ్రతాధర్మము నుపదేశించుచుండఁగా నామూర్ఖురాలు చెంతనున్న యొకదండముతో వానివీపుపై వేసి "ఓరీ పశువా! నిగ్రుడ్డిబ్రదుకునకు దోడుగ నొకరికి బుద్ధులుగూడఁ జెప్పవలయునా! చచ్చినట్లు పడియుండక యూరక ప్రేలెదవేమి? నీపాటిధర్మము లెఱుఁగని

నాకెవ్వరు నిచ్చుటలేరు. పతిచే భరింపఁబడునది కావున "భార్య" యయ్యెననియు; భార్యను భరియించువాఁడు గావున 'భర్త' యయ్యెననియుఁ జెప్పుచున్నవాఁడవు. నీవంతయు నాలోచించి కొంటివా? గుడ్డివాఁడవగు నిన్ను నేను భరించుచున్నాను. కాని నన్ను నీవు భరింపలేవు. నాకెట్లు భర్తవయ్యెదవు? నీచే భరింపఁబడకుండ నీకు నేను భార్య నెట్లయ్యెదను? అందుచే నీవు భర్తవు కావు. నేను భార్యను గాను. తక్షణమే నా యిల్లు విడిచి పొమ్మని ముసల వాని వీపుపై నొకటివేసెను. ఆ దౌర్జన్యమును జూచుచుండియుఁ గుమారు లెవ్వరును తల్లిని వారింపరైరి. ఇల్లు విడిచిపొమ్మని ప్రద్వేషిణి మరల మరల గద్దించి పలికెను. కాని పాప మంధుఁ డెందుఁ బోఁగలఁడు? అప్పుడా గయ్యాళి యాజ్ఞప్రకారము నిర్దయులైన గౌతమాదులు తండ్రి కరచరణములు కలయఁగట్టి మోసికొనిపోయి గంగలోఁ బారవైచిరి.

ఒక్క ప్రద్వేషిణీ కారణమున దీర్ఘతముఁడు స్త్రీలందఱ యందును గూడ నసూయయు నాగ్రహమును వహించి యిట్లు శపించెను.

క. పతిహీనలైన భామిను
లతిధనవతులయ్యుఁ గులజలయ్యును సకలం
కృతలయ్యుఁ మాంగల్యర
హితలయ్యెడు గృపణవృత్తి నిదియు మొదలుగాన్.

మాండవ్యుఁడు - హింసాఫలము.

పూర్వము మాండవ్యుఁడను బ్రహ్మర్షి మహీమండలం బెల్ల దానొక్కఁడె సంచరించి సమస్త పుణ్యతీర్థంబులను సేవించెను. పుణ్యతీర్థములన్నియును సేవించిన తరువాత నతఁడొక చోట నిశ్చలముగఁ దపము చేసికొనుటకు నిశ్చయించెను. ఒక యరణ్యమునందు నాశ్రమమును గట్టుకొనెను. ఆయాశ్రమారణ్యమునకుఁ గొలదిదూరమునందే యొకపట్టణముకూడనున్నది. మాండవ్యుఁడొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి యూర్ధ్వబాహుఁడై మౌనవ్రతంబును వహించి నిశ్చలముగాఁ దపస్సు ప్రారంభించెను.

ఇట్లుండ నొకనాఁడా సమీపమునందున్న పట్టణములోఁ జౌర్యముజరిగినది. చోరులు రాజుగారి ద్రవ్యమును నపహరించి పారిపోయిరి. రాజభటులు వారినిఁబట్టుకొనుటకుఁ బలువురు పలుదిక్కులవెదక నారంభించిరి. ఆవెదకువారిలో నొకగుంపు రాజభటులుమాండవ్యాశ్రమమువైపు వచ్చిరి. ఆచుట్టుప్రక్కలన్నియువెదకిరి. దొంగలు కానరాలేదు. అప్పుడువారు మాండవ్యునిసమీపించి, "అయ్యా! రాజధనము నపహరించినచోరులీ ప్రాంతమునకువచ్చినట్లున్నది. వారేవైపునకుఁబోయిరో మీరు చూచినయెడల మాకుఁజెప్పుఁడనియడిగిరి. కానిమాండవ్యుఁడు మౌనవ్రతుండగుటచే రాజభటుల కేమియుఁ బ్రత్యుత్తరమీ

యను లేదు. ఇంతలో సన్న్యాసాశ్రమములోపల మనుష్యుల యలజడి వారికిఁ దోఁచినది. వెంటనే రాజభటు లనుమానించి, కత్తులు సవరించుకొని చప్పుడు చేయకుండ మెల్లఁగా నాశ్రమములోఁ బ్రవేశించిరి. ప్రవేశించుటయే తడవుగ ధనముతో దొంగలు వారికంటఁబడిరి. తక్షణమే రాజభటులు వారింబట్టి కట్టి ద్రవ్యమును భద్రపఱచి మాండవ్యుఁడే దొంగలకు మొనగాఁడై యిట్లు దొంగతనము చేయుచు మాటాడకున్నాఁడని నిశ్చయించుకొనిరి.

రాజభటులు దొంగలతో మాండవ్యునిఁగూడ రాజసభకుఁ దీసికొనిపోయిరి. జరిగినదంతయు రాజునకు విన్నవించిరి. మాండవ్యుఁడు మాటాడకుండుటయు, వాని యాశ్రమమునందే ధనముతోఁగూడ దొంగలు పట్టుపడుటయు రాజునకుఁ గూడ ననుమానము కలిగించినవి. ఆకారణమున రాజు చోరులకు మరణదండనము విధించి, పట్టణము వెలుపల మాండవ్యునొక శూలమునకు గ్రుచ్చివేయుఁడని యాజ్ఞాపించెను. వాని యాజ్ఞానుసారముగఁ జోరులు సంహరింపఁబడిరి. మాండవ్యుఁడు శూలమునకు గ్రుచ్చఁబడెను. కాని మహాతపశ్శాలి యగు వానికందువలన లేశమును బాధ కలుగలేదు. ఆశూలముపై నతఁడు పూర్వమువలెనే నిశ్చలముగాఁ దపము చేసికొనుచుండెను. ఇట్లు పెక్కుదినములు గడచినవి. మాసములును గడచినవి. కావలివాఁడు రాజుకడకేగి నిరాహారుఁడై యా

ముని యింకను జీవించియే యున్నాడని రాజునకుఁ దెలిపిరి. వానియునికి రాజునకును మహాశ్చర్యము కలిగించినది. అతఁడు దొంగకాఁడేమో యని యప్పుడు స్ఫురించినది. ఇంకను వానిని బరీక్షించి రండని రాజు భటుల నియోగించెను.

నుతికొంత కాలమైన తరువాతఁ గొందఱు మహర్షులా దారినేగుచు శరీరదుఃఖమును దలంపక తపస్సమాధియందున్న మాండవ్యునిఁగని నమస్కరించి "మహాత్మా! ఇట్టి మహాతపస్వివయిన నీకిట్టి దుఃఖమును గావించిన వారెవ్వ"రని యడిగిరి. మాండవ్యుఁడు కన్నులువిప్పిచూచి నవ్వుచు, మహర్షులారా! ఎవ్వరని యడుగనేల? సుఖదుఃఖములు కర్మవశమునఁ గలుగుచుండును. అందుచే నెవరికష్టసుఖములకు వారే కర్తలుగాని యితరులు కానేర"రని చెప్పి మఱలఁ గన్నులు మూసికొనెను. మహర్షులరాకయు వారి సంభాషణమును గూడఁ గావలివారు రాజునకుఁజెప్పిరి. అప్పుడు రాజు పరివారముతో వచ్చి, మాండవ్యునకు నమస్కరించి, "మహాత్మా! నేను జేసిన యజ్ఞానమును సహింపుము. నన్ను క్షమింపు" మని ప్రార్థింపసాగెను. "రాజా! నీవిధి నీవు నిర్వహించితివి. నీవలన దోషము లే" దని మాండవ్యుఁడు వాని ననుగ్రహించెను. రాజు వానిని శూలమునుండి తప్పించెనుగాని, శూలాగ్రమునఁ జిన్నముక్కవిరిగి వానికంఠమునందుండి పోయినది. అందుచే నాముని యణిమాండవ్యుఁడను పేరు వహించెను. పిమ్మటమాండవ్యుఁడు తన

తపశ్శక్తిచే యమపురమున కేగి యమునింజూచి, "నేనేమి పాపము చేసితిని? నాకిట్టి దారుణదండన మేలకలిగించితివో చెప్పు"మని యడిగెను. యముఁడు మాండవ్యునకిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

క. సాలయుక తూనీఁగల గొ
ఱ్ఱులఁ బెట్టితి నీవు నీచిఱుత కాలము ద
త్ఫలమిప్పు డనుభవింపక
తొలఁగునె హింసాపరులకు దుఃఖప్రాప్తుల్.

17. పాండురాజు - దుర్వ్యసనము.

సత్యవతి యెంత ప్రార్థించినను భీష్ముఁడు వివాహము చేసికొనుటకును సంతానముఁ బడయుటకును నంగీకరింపలేదని మీరు విన్నారుకదా? తరువాత నేమైనదో వినుఁడు. చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులు మరణించిన పిమ్మటఁ గౌరవవంశము నిరాధారమైనది. రాజ్యమరాజ్యకమైనది. అప్పుడు భీష్ముని యనుమతంబున సత్యవతి భక్తితో వ్యాసమహర్షిని స్మరించెను. వ్యాసుఁడు సామాన్యఋషి మాత్రుఁడు కాడు. అతఁడు భగవంతుఁడైన శ్రీకృష్ణుని యవతారమని దేవతలుఁగూడ వానిని బూజించుచుండెడివారు. వ్యాసుఁడు ప్రత్యక్షమైనంతనే సత్యవతి కురుకులమునకును గురురాజ్యమునకును దటస్థించిన విపత్తు

వానికెఱింగించెను. అప్పుడు భగవంతుఁడైన వ్యాసుఁ డనుగ్ర
హించి "అంబికాంబాలికలు పవిత్రచిత్తలై నేను జెప్పినట్లొక
సంవత్సరమొక వ్రత మతిదీక్షతోఁ గావించి రేని వారికిఁ
బుత్రోత్పత్తియగు" నని పలికెను. వ్యాసమహర్షి చెప్పిన
చొప్పున నంబికాంబాలిక లావ్రతము నాచరించిరి. అంబికకు
ధృతరాష్ట్రుఁడును, నంబాలికకుఁ బాండు రాజును జన్మించిరి.
అందు ధృతరాష్ట్రుఁడు పుట్టుగ్రుడ్డి.

భీష్ముని పోషణంబున వారిరువురును దినదిన ప్రవర్ధమానులై పెరిగిరి. సమస్తవిద్యలునభ్యసించిరి. విలువిద్యయందు బాండురాజు భీష్మునియంతవాఁడయ్యెను. వారికివివాహములు గూడ జరిగెనవి. గాంధార దేశాధిపుఁడైన సుబలుని కూఁతురగు గాంధారిని ధృతరాష్ట్రుఁడు పెండ్లాడెను. కుంతిభోజునికన్యయైన కుంతిని, మద్రరాజుకూఁతురైనమాద్రినిఁ బాండురాజు వివాహమయ్యెను. గాంగేయుని సాహాయ్యమున ధృతరాష్ట్రుఁడు సింహాసనము నెక్కి రాజ్య పరిపాలనము సేయుచుండెను. పాండురాజు భూమండలమునగలఁ రాజులనందఱ జయించి, ధన కనక వస్తు వాహనాదులను గొల్లకొలఁది గప్పములుగా గ్రహించి ధృతరాష్ట్రునకు సమర్పించుచుండెను. వాని పరాక్రమమునకు దిగ్విజయమునకును, సత్యవతియు, భీష్ముఁడును దల్లులు మొదలగువారెల్లరు మహానందభరితులై పాండురాజు ననేకవిధంబుల శ్లాఘించిరి. పాండురాజు తెచ్చిన ధనరాసులతో

ధృతరాష్ట్రుఁడు నూరశ్వమేధయజ్ఞములు చేసెను. బ్రాహ్మణులకు గొప్పగొప్ప దక్షిణలీయఁబడినవి. దీనులు, బంధులు మొదలగు దిక్కులేనివారికిఁ దగిన సంరక్షణము ఏర్పరుపఁబడినవి. క్షామచోరవ్యాధిభయములు లేక రాజ్యమంతయు రామరాజ్యమువలె సకలైశ్వర్యములతోఁ దులతూగుచుండెను.

ఇంకఁ జేయవలసిన పనులేమియు లేనందునఁ బాండురాజు మృగయావ్యసనమునం దుంచఁబడెను. రేయింబవళ్ళు, వేటతప్ప వానికి మఱియొక యుద్యమము లేదు. ఎంతటివారైన దుర్వ్యసనమునందుఁ జిక్కుకొనరాదు. దుర్వ్యసనములవలనఁ బెక్కనర్థములు కలుగును. పాండురాజది గుర్తింపక నిరంతరము నరణ్యములయందే నివసింపసాగెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు వానికిఁ గావలసిన యిష్టాన్నపానభూషణాంబరాదు లన్నియుఁ బట్టణమునుండి వానికిఁ బంపించుచుండెను. ఇట్లు దినములు గడుపుచుండ నొకనాఁటి వేటయందుఁ బాండురాజున కొక్క మృగమైనఁ జిక్కలేదు. పెక్కు మృగముల వెంటఁ బడియును నొక్క మృగమైనఁ బడనేయకుండుటచే వానికిఁ గోపమువచ్చినది. ఆకోపముతోఁ బట్టుదలయు గలిగినది. ఆ పట్టుదలవలన వానికి యుక్తాయుక్తవిచక్షణజ్ఞానముపోయినది. ఒక యాఁడులేడియు ఒకమగలేడియు నత్యంత సంతోషముతో నొకచోట వినోదించుచుండఁగా బాండురాజు కఠినచిత్తుఁడై యారెండింటిని నైదు బాణములతో నేలఁగూల్చెను.

ఆలేడి దంపతులలో నాడులేడి వెంటనే ప్రాణములు విడిచెను. మగలేడిమాత్రము కొంచెము కొనయూపిరితో నుండి పాండురాజుంజూచి, " ఓయీ! నేను గిందముండను మహా ర్షిని. విలాసార్థము నాభార్యతోఁ కూడ నీమృగరూపమును ధరించి యిచ్చట వినోదించుచున్నాను. మృగములను జంపి జీవించు కిరాతుఁడైనను బరువెత్తలేని వానిని, ప్రసవసమయ మందున్న వానిని, వినోదించుచున్న వానిని నెన్నఁడును సంహ రింపఁడు. నీవింత కఠినచిత్తుఁడ వైతివేల? ఇఁకమీఁద నీ వె న్నఁడైన భార్యావినోదము నొందితివేని దక్షణము మృతుండ వయ్యెద' వని శపించెను.

క. ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ
బుట్టియు సదసద్వివేకములు గల్గియు మున్
గట్టిన కర్మఫలంబులు
నెట్టన భోగింపకుండ నేర్తురె మనుజుల్.

---

18. కుంతి - మంత్ర ప్రభావము.

శాపతప్తుండైన పాండురాజుతోఁ బాటు వాని భార్య లైన కుంతియు మాద్రియుఁగూడ మిక్కిలి దుఃఖింపసాగిరి. వేటయందేకాక భార్యలయందును భోగములయందును రాజ్య

మునందునుగూడఁ బాండు రాజునకు విరక్తికలిగినది. అందుచే నతఁడు తన జీవిత శేషమును దపస్సుతోఁ గడపవలయునని నిశ్చయము చేసికొని పట్టణమునకుఁ బొమ్మని భార్యలకు సెలవిచ్చెను. కాని మహాపతివ్రతలైన కుంతీమాద్రులు భర్తను విడిచిపెట్టలేరు. అందుచేఁ బాండురాజు వారియునికికి సమ్మతింపక తీరదయ్యెను. అప్పటికిఁ దనయొద్ద సిద్ధముగనున్న ధనధాన్యరాసులను బ్రాహ్మణులకు దానముచేసి యతఁడు మిగిలిన వస్తువులను బరివారమును ధృతరాష్ట్రునికడకుఁ బంపివేసెను. వారుముప్పురును వల్కలములు ధరించిరి. శతశృంగమను పర్వతముపై సత్యవ్రతములతోఁ దపము మొదలిడిరి.

ఒకనాఁడు పాండురాజు దేవతలతోఁగూడ దేవలోకమునకుఁబోవుచు వచ్చుచున్న కొందఱు మహామునులనుగాంచెను. మీరెందుఁ బోవుచున్నారని యడిగెను. 'నేడమావాస్యయగుటచే మహర్షులందఱు బ్రహ్మనుబూజించుటకై పోవుచున్నా'రని వారు చెప్పిరి. తోడనే పాండురాజుగూడ భార్యలతో బయలుదేరుట కుద్యుక్తుఁడగుచుండ ఋషులు వానిని రాఁగూడదని వారించిరి. అపుత్రకులైనవారికిస్వర్గద్వారంబు తెఱవబడదనుసంగతి నెఱింగినవాఁడగుటచేఁ బాండురాజువిచారించి మహర్షుల ప్రోత్సాహమున ధైర్యము వహించి, సంతతియు సంతతివలన ముక్తియుఁగలుగునుపాయ మాలోచింపసాగెను. భార్యలతో నతఁడు నిత్య మీవిషయమునుగూర్చియే ప్రసం

19. దుర్యోధనుఁడు-పాపవ్యవసాయము

యమాది దేవతల వరములచేతఁ బాండురాజునకుఁగలిగిన యేవురు కుమారులు దినదిన ప్రవర్ధమానులగుచుండిరి. వారు పాండవులని వ్యవహరింపఁబడుచుండిరి. అచ్చట హస్తిపురములో ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు నూరుగురు కొడుకులు నొక కుమార్తెయుఁ గలిగిరి. ధృతరాష్ట్ర పాండురాజు లిరువురు నిట్లు సంపూర్ణ సంతానవంతులగుటచేతఁ గురువంశమును గూర్చి కాని కురురాజ్యమును గూర్చి కాని భీష్మునకును సత్యవతికిని నెట్టివిచారమును లేదు.

ఇట్లుండఁగా గొంతకాలమునకుఁ బాండురాజు స్వర్గస్థుడయ్యెను. మాద్రి తన కుమారులైన నకుల సహదేవులను గుంతి కప్పచెప్పి, తాను భర్తతో సహగమనము చేసెను. మహర్షులు వచ్చి కుంతిని బాండవులను బలువిధముల నోదార్చిరి. ఓదార్చి వారిని హస్తిపురమునకుఁ దీసికొనివచ్చి ధృతరాష్ట్రున కప్పచెప్పిరి. పాండురాజు మరణమునువిని భీష్మాదులెల్లరు మిక్కిలి దుఃఖించిరి. పాండవులచే నుత్తర క్రియలు చేయించిరి. తండ్రిలేని పిల్లలని ధృతరాష్ట్రుఁడు వారినిఁ జేరఁదీసి తనపుత్రులతో సమానముగ నాదరించి మన్నించుచుండెను. వాని పోషణమునఁ బాండవులు సమస్తబంధువులకును

గడు ముద్దుగాఁ బెరుగుచుండిరి. వీధులయం దాడుకొనుచున్నప్పుడు వారి శరీరకాంతులు, సౌందర్యాతిశయములు చూచి పౌరులు వారిని దేవతలనుకొనుచుండిరి. సౌందర్య తేజోవిశేషములచేతనే గాక, తమ తమ, యుక్తను ప్రవర్తనములచేఁ గూడఁ బాండవులు ప్రజలచే నాకర్షింపఁబడుచుండిరి.

ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులలో దుర్యోధనుఁడు పెద్దవాఁడు. రెండవవాఁడు దుశ్శాసనుఁడు. పాండవులలో భీముఁడును గౌరవులలో దుర్యోధనుఁడు నొక్కనాఁడే జన్మించిరి. దుర్యోధనుని జన్మకాలమున ననేక దుర్నిమిత్తములు పుట్టినవి. గ్రద్దలు గూబలు నక్కలు, గాడిదలు భయంకరముగా నఱచినవి. మేఘములు లేకయే యాకసమునందు సూర్యమండలము మాటుపడినది. రక్తము వర్షించినది. బంధువులు, మిత్రులు, పురోహితులు, ప్రజలు దుర్యోధనుఁడు దుష్టుఁడును వంశనాశకుఁడు నగునని నిశ్చయించుకొనిరి. ఆ దుర్నిమిత్తములకు సత్యవతియు నంబికాంబాలికలును మిక్కిలి భయపడుచుండ, వ్యాసమహర్షి, వారి కడకు వచ్చి, "దుష్టుఁడైన దుర్యోధనుని మూలమున మున్ముందు జరుగఁబోవు ఘోరకృత్యములు మీరు చూడలేరు. వీఁడు వంశక్షయకారుఁడు. ఇదంతయు ధృతరాష్ట్రుఁడే యనుభవింపఁ గలఁడు. మీరిప్పుడే నిశ్చింతగాఁ దపోవనంబునకుఁ బొం" డని బోధించెను. దివ్యజ్ఞానమున నమ్మహర్షి చెప్పినది విని సత్యవతి తన కోడండ్రతోఁ గూడ వనమున కేగి తపము చేసుకొనుచుండెను.

హస్తినాపురములోఁ బాండవులును గౌరవులు కూడఁ దఱుచు బాల్యక్రీడలతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండిరి. ఆయాటల లోనే వారికిని వారికిని బరస్పర విరోధములు పుట్టి, క్రమక్రమముగా నగ్నిజ్వాలల వలె వ్యాపించినవి. పందెములు వేసి పరు వెత్తునపుడు, మల్లయుద్ధమునఁ బెనగునపుడు, పాండవులలో రెండవవాఁడైన భీముఁడే జయమును బొందుచుండెను. దుర్యోధనాదు లెన్నిమారు లెంత ప్రయత్నించినను నొకనాఁడైన వాని నాటలలో నోడింపలేక పోయిరి. భీముని శరీరము వజ్రశరీరముగాని చర్మశరీరము గాదు. ఆటలోఁ బదుగురు కౌరవు లొక్కమారుగ భీమునిపై బడుచుండిరి. భీముఁడు తనబాహుబలముచే వారందఱను గ్రిందఁ బడఁద్రోసి, చర్మము లొలియునట్లు నేల నీడ్చివేయుచుండెను. ఒక్కొక్క భుజముపైఁ బదుగురవంతున నెక్కించుకొని నీటిలో దుమికి, ముంచుచుఁ దేల్చుచు వారి కూపిరి యాడకుండఁ జేయుచుండెను. దుర్యోధనుని తమ్ములు కొందఱు పండ్లు కోసికొనుటకుఁ జెట్లెక్కినపుడు, భీముఁడా చెట్టును వ్రేళ్ళతోఁ గూడ నిటు నటు గదలింపఁ బండ్లతోఁ గూడఁ గౌరవులు నేలఁబడుచుండిరి.

ఈకారణములచేతఁ బాండవులపైఁ గౌరవులకు విరోధము ప్రబలినది. మాయోపాయముచేసి భీమునెట్లైనఁ జంపి వేయవలయునని, దుర్యోధనుఁడు తమ్ములతో నాలోచించెను. తమ్ములందఱు నందుకుసమ్మతించిరి. ఒకనాఁడుభీముఁడుజలక్రీడ లాడి మిక్కిలియలసి, కాసారతీరంబునఁ జల్లగాలిలో హాయిగా

నిద్రించుచుండ, దుర్యోధనుఁడు వానికరచరణములు లతలతోఁ గట్టించి గంగలోఁ ద్రోయించెను. తోడనే భీముఁడు మేల్కని యాబంధనములనెల్లఁ దృణమాత్రముగఁ ద్రెంచి యొడ్డు చేరుకొనెను. మఱియొకనాఁడు దుర్యోధనుఁడు భోజనమున విషము కల్పించి భీమునకుఁ బెట్టించెను. దుర్యోధనుని సవతి తమ్ముఁడీ యయుత్సుండనువాఁడు చూచి, భీమునితోఁ జెప్పివేసెను. క్షుధాతురుఁడై యున్న వాయునందనుఁడు లేశము లక్ష్యపెట్టక భయపడక భుజించినంతనే యావిషాన్నము వానికమృతాన్నమైనది. ఇంకొకనాఁడు భీముఁడు గాఢనిద్రయందుండఁగా దుర్యోధనుని నియోగంబున వాని సారథి భయంకరములైన పెక్కు విషసర్పములను గొనివచ్చి నిద్రించుచున్న వానిని గఱపింపసాగెను. ఆక్రూరసర్పములు భీముని మర్మస్థానములను నతి తీవ్రముగఁ గఱచినవి. కొంతసేపునకు భీముఁడు మేల్కొని తన్నుఁగఱచుచుండిన పాములను బాదములతోఁ జిదుకఁదొక్కి, చేయెత్తి చెంతనున్న సారథిదౌడపై నొక్కటి చరచెను. వెంటనే యాదీనుఁడు కడవెడు రక్తమును గక్కుకొని యచ్చటనె చచ్చెను. దుష్టుల దురాలోచనములన్నియు ధర్మపరులయెడ నిట్లే వ్యర్థమగుచుండును.

క. అవిరళవిషఫణిదంష్ట్రలు
పవనజు వజ్రమయ తనువుపయి తోలును నో
పవు భేదింపఁగఁ బాప
వ్యవసాయుల చెయ్వు లర్థవంతములగునే?

20. ద్రోణుఁడు - పరాభవము.

ద్రోణుఁడు భరద్వాజమహర్షికిఁ గుమారుఁడు. అతఁడు బాల్యమునఁ దండ్రికడ విద్యాభ్యాస మొనర్చుచుండెను. పాంచాలదేశాధీశ్వరుఁడగు పృషతునకు ద్రుపదుండను నొక కుమారుఁడు కలఁడు. ద్రుపదుఁడుఁగూడ ద్రోణునితోడనే భరద్వాజునికడఁ జదువుకొనుచుండెను. పృషతుఁడు భరద్వాజునకు మిత్రుఁడగుటచేతఁ దన కుమారునిఁగూడ వానియొద్దనే ప్రవేశపెట్టెను. ద్రోణద్రుపదు లిరువురును నత్యంత శ్రద్ధతోఁ జాలకాలము విద్యాభ్యాసము గావించిరి. ద్రోణునకు విలువిద్యయందు మక్కువ యెక్కువ.

పృషతుఁడు కాలధర్మము నొందుటచేత ద్రుపదుఁడు చదువు చాలించి రాజ్యమునకుఁబోయి పట్టాభిషేకము చేసికొనవలసి వచ్చినది. విద్యాసక్తి తీరక ద్రోణుఁ డగ్నివేశుఁడను మహాముని నాశ్రయించి వానియొద్ద ధనుర్విద్య నేర్చుకొనసాగెను. అగ్నివేశుఁడు ప్రతిభావంతుఁడైన శిష్యునకు ధనుర్వేదమును సంపూర్ణముగా నేర్పెను. విద్యాపరిపూర్ణుండగుటచేఁ గొలది కాలముననే ద్రోణునకు విద్యార్థి యవస్థ తప్పినది. ఇంక నీవు వివాహమును జేసికొని గృహస్థుఁడవై సంతానమును బడయుమని తండ్రి వానికి నియోగించెను.

తండ్రి చెప్పిన చొప్పున ద్రోణుఁడు గృపియను కన్యకను వివాహంబయ్యెను. కొలదికాలములోనే యీ దంపతులకు సుపుత్ర ప్రాప్తియుఁ గలిగినది. తల్లి దండ్రులు కుమారున 'కశ్వత్థామ' యని పేరుపెట్టిరి.

సంసారము వృద్ధియగుచున్న కొలదిని ద్రోణునకుదారి ద్ర్యము ను వృద్ధియగుచుండెను. భార్యాపుత్రులను సుఖపెట్టు టకై ధనమార్జింపవలసిన యవసరముతటస్థించినది. శుభకార్య ముల యందు దక్షిణలుపుచ్చుకొని కాని రాజులకడ నుద్యో గము చేసికాని బ్రాహ్మణుఁడు జీవింపవలసి యున్నది. ద్రోణుఁడు పాపమీ రెండువిధములనుగూడఁ బ్రయత్నించు చుండెను. దక్షిణలుగాని యుద్యోగములుగాని వానికెచ్చటను లభింపదయ్యె. ఇంతలోఁ బరశురాముఁడనునొకమహాసీయుఁడు బ్రాహ్మణులకుఁ గోరినదెల్ల నొసంగుచుండెనని వానికిఁదెలియ వచ్చినది. ద్రోణుఁడు వెంటనే బయలు దేరెను.

పరశురాముఁడు జమదగ్నికుమారుఁడు. అతఁడు ప్రపం చములోనున్న సమస్త రాజులను జయించి జగదేకవీరుఁడై జగత్తునకెల్ల ప్రభువైన బ్రాహ్మణోత్తముఁడు. ద్రోణుఁడు వెదకి వెదకి, మహేంద్రపర్వతముపైఁ దపముచేసికొనుచుండిన పరశు రాముని సందర్శించెను. పరశురాముఁడు నీవెవ్వరనియడుగ, 'నేను భరద్వాజుని కుమారుఁడను. ద్రోణుం డనువాఁడను. విత్తాపేక్షచే వచ్చితి' నని యతఁడుప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. పరశు

రాముఁడు మిక్కిలి విచారించి, 'ఓయీ! నీవు తరుణమును మించి వచ్చితివి. ఉన్నధనరాసులన్నియు బ్రాహ్మణులకుఁ బంచిపెట్టితిని. రాజ్యమంతయుఁ గశ్యపుఁడనువానికి ధారపోసితిని. నేనీకొండపై, జేరుకొని తపము చేసికొనుచున్నాను. ఈశరీరమే మిగిలియున్నది. ఇవి యస్త్రములు. ఇవి శస్త్రములు. వీనిలో నీకుఁ గావలసినవి యున్నయెడలఁ దప్పక యిచ్చెదను. పుచ్చుకొను' మని చెప్పెను. ద్రోణుఁడు వాని గారవాంబరములకు మిక్కిలి సంతసించి, చేతులు మోడ్చి, 'మహాత్మా! నీవుజగదేక వీరుఁడవు. ఈ శస్త్రాస్త్రములతోఁ బ్రపంచమంతయు జయించితివి. ఇట్టిశస్త్రాస్త్రములకంటెధనమునాకెక్కువకాదు. ఇట్టి దివ్యాయుధములుండ ధనలోపమును గలుగదు. కావున వీనిని నాకనుగ్రహింపుఁ'డని ప్రార్థించెను. తత్క్షణమేపరశురాముఁడు తనశస్త్రాస్త్రములను ద్రోణునకిచ్చి వానిని బ్రయోగించు రహస్యములను మంత్రములను గూడ నతిప్రీతితో నుపదేశించెను.

ధనము లేక పోయినను దివ్యాస్త్రలాభము గలిగినందులకు ద్రోణుఁడు సంతోషించుచునింటికివచ్చెను. ఎంతసంతోషించినను దారిద్ర్యముచేత సంసారమును నడుపుటవానికసాధ్యముగానుండెను. భార్యాపుత్రుల కింటనన్నోదకములున్న యెడల నిరంతర ప్రయత్నము లెన్నియైనఁ జేయవచ్చును. అందుచే ధనప్రయత్నము ద్రోణునకుఁ దప్పినది కాదు. ఆ

సందర్భములోఁ దన చిన్ననాఁటి మిత్త్రుఁడైన ద్రుపదరాజు వానికి జ్ఞప్తికివచ్చెను. పట్టభద్రుఁడై స్వతంత్రుఁడై రాజ్యమేలుచుండిన తన మిత్త్రుఁడు తనకుఁ దప్పక యుపకారము చేయఁగలఁడని వాని కాశపొడమినది. ఆయాశతో ద్రోణుఁడు పాంచాలరాజ్యమున కేగి ద్రుపదరాజును దర్శించెను. అప్పుడు రాజు నిండుకొలువుండి నీవెవ్వఁడవని ద్రోణునడిగెను. తన్నుఁ జూచినంతనే రాజత్యాదరమున గౌరవించుననని యనుకొనుచుండినద్రోణుఁడా ప్రశ్న కాశ్చర్యపడి, "నేను ద్రోణుండనువాఁడను. బాల్యమున మనము సహాధ్యాయులము. నన్నింతలోనే మఱచితివా" యని యడిగెను. ఐశ్వర్యగర్వాంధుఁడైన రాజా మాటలు విని సహింపక యత్యాగ్రహమును బొంది "దరిద్ర బ్రాహ్మణుండవైన నీకును మహారాజునైన నాకును నెక్కడి స్నేహము? నీవు నన్నిట్లనవచ్చునా? స్నేహములైనను వివాహములైనను సమానులకే గాని దరిద్రులకును ధనవంతులకును నెట్లైనఁ జరుగునా? నీవు నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ బ్రేలక తక్షణము యిందుండి వెడలి పొమ్మని తీవ్రముగాఁ బలికెను. పాపము ద్రోణునినోట మాట లేదు. నిండుకొలువులో ద్రుపదుఁడు చేసిన పరాభవమున కతఁడు మిక్కిలి ఖిన్నుఁడయ్యెను. వానికప్పుడు విపరీతమైన యాగ్రహముజనించినది. ఆయాగ్రహాతిశయముచే వానికన్నులు నిప్పుకణములవలె మారినవి. "ఓరి! గర్వాంధుఁడా! నీవుచేసిన పరాభవమునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తముచేసి, నీయైశ్వర్యమద మడగించెదను. తొందరపడకు"

మని మనసులోఁ బ్రతిజ్ఞచేసికొని ద్రోణుఁడుతక్షణమయచ్చట నుండి వెడలిపోయెను.

క. తనువున విఱిగిన యలుఁగుల
ననువునఁ బుచ్చంగవచ్చు నతినిష్ఠురతన్
మనమున నాటినమాటలు
వినుమెన్ని యుపాయములను వెడలునె చెపుమా.

---

21. అర్జునుఁడు - గురుదక్షిణ

పట్టణవాసమునఁ గుటుంబజీవనముసుఖముగా జరుగునని యెంచిద్రోణుఁడుభార్యాపుత్రులతో హస్తిపురమునకుబయలు దేరెను. ఆకాలములో హస్తిపురమువంటి లక్ష్మీకరమైనపట్టణ మింకొకటిలేదు. అట్లు ద్రోణుఁడు కుటుంబముతో బయలుదేరి పట్టణసమీపమునకు వచ్చుసరికి, బంతులాటలాడుకొనుచున్న పాండవులును గౌరవులును వాని కంటఁబడిరి. ఆయాటలో బంగారుబంతి సమీపమున నున్నయొకనూతిలోఁ బడిపోయి నది. ఆబంతినిఁ దీసికొను సాధనములేక నూట యేవు రన్న దమ్ములును నూతిచుట్టుమూగిరి. అప్పుడు ద్రోణుఁడు వారిని సమీపించిసంగతి తెలిసికొని, నవ్వుచు, "రాజకుమారులారా! ఇంతటి స్వల్పకార్యమునకే యింతతడబడుచున్నారేమి? మీరు విలువిద్య నేర్చుకొనుచుండలేదా? నూతిలోనున్న బంగరు

బంతిని నా బాణములతోఁ దీసి మీ కిచ్చెదను జూడుఁడు. ఈ విద్య పరులెవ్వరు నెఱుఁగరు." అని చెప్పి విల్లెక్కుపెట్టి యొక బాణమును మంత్రించి నూతిలో విడిచెను. వారంద ఱుఁ జూచుచుండ నా బాణము బంతిని గ్రుచ్చుకొనెను. ద్రోణుఁడు మఱియొక బాణమును విడువ నది యా బాణమును గ్రుచ్చుకొనెను. ఇట్లుతఁడు బాణములతో నూతిపొడవున నొక త్రాడు గావించి, చేతికందినంతనే పైకిఁ దీసివేసెను. ఆ బాణములతో బంతియు వచ్చినది.

రాజకుమారులు కెవ్వున కేకలిడుచు బంతి నెగరవేసి కొనుచు, ద్రోణుని బట్టి రాజమందిరమునకుఁ గొనివచ్చి, తమ తాతగారైన భీష్మునకుఁ జూపి వృత్తాంతమంతయు నెఱింగించిరి. భీష్ముఁడు ద్రోణుని బూజించి వాని కపరిమితమైన ధన ధాన్యరాసులొసంగి రాజకుమారుల కస్త్రవిద్యాగురువుగా నియోగించెను. మంచిదినములలో సంపద లప్రయత్నము గనే వచ్చుచుండును. చెడుదినములలో నెంత ప్రయత్నించి నను లాభముండదు. దారిద్ర్య పీడితుఁడైన ద్రోణుఁడిప్పుడు గొప్ప యైశ్వర్యవంతుఁడై రాజకుమారులకు విలువిద్య చెప్పుటకుఁ బ్రారంభించెను. "నా యొద్ద నస్త్రవిద్య నభ్యసించి నాయిష్టము నెవరు తీర్పఁగలరో చెప్పుఁ" డని ద్రోణుఁడు రాజకుమారుల నందఱ నడిగెను. దుర్యోధనాదులు నూరు గురు మొగములు వంచుకొని యూరకుండిరి. అప్పుడు కుంతి కుమారులలో మూఁడవవాఁడగు నర్జునుఁడు, గురునకు నమ

స్కరించి "మీయభీష్టమెట్టిదైనను నేను దీర్చెద" నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

తనయిష్టమును సేయఁబూనిన యర్జునుని యాచార్యుఁడతిస్నేహమునఁ గౌఁగిలించుకొని మహానందమును బొందెను. ప్రతిదినము నితర రాజ్యములనుండి కూడ రాజకుమారులు హస్తిపురమునఁ బ్రవేశించి ద్రోణాచార్యునికడ నస్త్రవిద్యాభ్యాసమును బ్రారంభించుచుండిరి. ద్రోణుని బోధనానైపుణ్యము వలన వాని శిష్యులందఱు నత్యల్పకాలములో నత్యధికమైన విద్య నొందఁ గలుగుచుండిరి. వందల కొలఁది నున్న రాజకుమారులలో నర్జునుఁడే ప్రతి విషయమునందు నగ్రస్థానము నొందుచుండెను. కౌరవులలో ననేకులు వానికంటె నధికులు కావలెనని ప్రయత్నించుచుండిరి. కాని విలువిద్యయం దర్జునుని ప్రతిభావిశేషము వారి కెవ్వరికిని బట్టుపడలేదు. ఒక్కొక్కప్పుడు ద్రోణుఁడు గూడ వాని యస్త్రవిద్యాకౌశలమునకు వింతపడుచుండెడివాఁడు. తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుటకొక్క యర్జునుఁడు తప్ప రాజపుత్రులలో మఱియొకఁడు సమర్థుఁడు కాఁడని యెంచి, కొడుకునకుఁ జెప్పని రహస్యములుఁ గూడ ద్రోణుఁడు వానికిఁ జెప్పుచుండెను.

కొంతకాలము గడచిన తరువాత భీష్ముఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు మొదలగు పెద్దలు రాజకుమారుల యస్త్రవిద్యానైపుణ్యమును బరీక్షించిరి. ఆ పరీక్షలో నందఱికంటె నర్జు

నుఁడే ప్రథమగణ్యుండయ్యెను. ఆనాఁడే యర్జునుని కీర్తి వెల్లడి య్యెను. అర్జునుఁడు ద్రోణుని యంతవాఁడయ్యెనని భీష్మాదులే నిశ్చయించినప్పుఁ డితరుల కొఱగడ్డలేల? ఆ యజునాఁడుదయమున శిష్యులెల్లరు పాఠశాలకు వచ్చినంతనే ద్రోణుఁడు వారి నందఱిం బిలిచి నాకు గురుదక్షిణ యొసంగుఁడని యడిగెను. అడిగినంతనే రాజకుమారులెల్లరు వాని పాదములకు నమస్కరించి కైమోడ్చి నిలిచి మీకెయ్యది యిష్టంబు చెప్పిన తక్షణము కావించెదమని యేకగ్రీవముగాఁ బలికిరి. ఐశ్వర్యగర్వాంధుఁడైన పాంచాల రాజును బట్టితెచ్చుటయే నాకు గురుదక్షిణ యని ద్రోణుఁడు చెప్పెను.

చెప్పుటయు తడవుగ దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులైన కౌరవులును దక్కిన రాజపుత్రులును దమ తమ శస్త్రాస్త్రములతో రథారూఢులై బయలుదేరి ద్రుపదుని పట్టణమును ముట్టడించిరి. వారివెనుక పాండవులును రథములెక్కి ద్రోణునితోఁగూడ వెడలిరి. అప్పుడర్జునుఁడు ద్రోణుంజూచి "గురువర్యా! ద్రుపదరాజు మహాస్త్రకోవిదుఁడని మీరొకమారు సెలవిచ్చితిరికదా! ముందుఁ బఱువెత్తిన మన దుర్యోధనాదులకతఁడు పట్టువడునా?" యని యడిగెను. ద్రోణుఁడు నవ్వుచు నూరకుండెను. పాండవులు పాంచాలపురము సమీపించునరికి కురుకుమారులకు బాంచాల రాజునకును ఘోరయుద్ధము జరుగుచుండెను. పాంచాలపతి మహాసైన్యముతో వచ్చి

దుర్యోధనాదులను బాణవర్షములో ముంచివేసెను. వారి రథములను బగులఁగొట్టెను. వారి సారథులను జంపివేసెను. వారి కవచములను జీల్చివేసెను. వారికోదండములను ద్రుంచి వేసెను. ఇంక యుద్ధరంగమున నిలువఁజాల మని హాహాకార ములతో వారందఱుఁ బాండవు లున్న యెడకుఁ బఱువెత్తిరి. తోడనే యర్జునుఁడు ద్రోణునకు ధర్మరాజునకు నమస్కరించి, భీముని నకులసహదేవులను దోడుగానుంచుకొని, పాంచాల సైన్యములపైఁబడెను. అర్జునుని బాణవర్షముచేత శత్రుసైన్య ములశౌర్యాగ్ని క్షణములోఁ జల్లారిపోయినది. బెబ్బులింజూచిన లేళ్ళమందలవలెఁ దన సైన్యములు పాఱిపోవుట చూచి, ద్రుపదుఁడు మహాపౌరుషముతో నర్జునునిపైకివచ్చెను.

అర్జునుఁడు కొంతసేపు వానితో యుద్ధముచేసి, కొదమ సింగమువలె వాని రథంబుపై కుఱికెను. తోడనే సైన్యము లన్నియు హాహాకారములు గావించినవి. భయంకర ఖడ్గ హస్తుండైన యర్జునునిఁ జూచినంతనే ద్రుపదునకు మతిపోయి నది. ప్రాణభీతికలిగినది. శరీరము గడగడవడకినది. అర్జునుఁడు వానింబట్టి కట్టి రథంబుపైఁ బడవేసి తెచ్చి ద్రోణునకుఁజూపి, “ గురూత్తమా ! ఇదిగో నాగురుదక్షిణ ” యని పలికెను. ద్రోణుఁడు నవ్వుచు ద్రుపదునిఁ జూచి” ఓహో ! మీ రెవ్వరు ? ద్రుపదమహారాజుగారా ? మీకైశ్వర్య గర్వమను రోగము

కుదిరినదా ? ఇప్పుడైనను మమ్ము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొందురా ?”
అని పెక్కువిధములఁ బరాభవించి విడిచెను.

క. ప్రక్షీణదర్పుఁ ద్రుపదు ర
థాక్షమునకుఁ గట్టి తెచ్చి యర్జునుఁడు క్రియా
దక్షుండయి గురునకు గురు
దక్షిణఁ దానిచ్చి చేసెఁ దత్సమ్మానమున్.

---

22. దుర్యోధనుఁడు-లాక్షాగృహము

అర్జునుఁడు ద్రుపదునిఁ బట్టి తెచ్చిన నాటనుండియు వాని యస్త్రవిద్యాకౌశలము పూర్వము కంటెను లోకప్రసిద్ధి గాంచెను. ప్రజలకుఁ బాండవులపై నత్యధిక భక్తి గౌరవములు గలిగినవి. ధృతరాష్ట్రుండును మిక్కిలి సంతసించి భీష్మాదులతో నాలోచించి ధర్మరాజును యౌవరాజ్యాభిషిక్తునిఁ గావించెను. పట్టభద్రుండైన ధర్మజుండు ధర్మపరిపాలనము చేయుచుండ వీరాగ్రేసరులైన యాతని నలువురు తమ్ములును సకల దిక్కుల యందలి రాజులను జయించి, కప్పములను గొనివచ్చి యన్నగారికి సమర్పించుచుండిరి.

దుర్యోధనుని ద్వేషాగ్ని మరల రగులుకొనినది. అన్ని విషయములయందును బాండవు లున్నతి నాతఁడు సహింప

లేకుండెను. బాల్యక్రీడలలోఁ గలహాములు పుట్టినప్పటినుండి యుఁగూడఁ బాండవుల నెట్లులైనఁ గడతేర్పవలయునని యే వాని ముఖ్యప్రయత్నము. ధర్మజుని పట్టాభిషేకము పాండవుల దిగ్విజయము మున్నగునవిచూచి, యీసారి వారినిమునముట్ట సంహరింపవలయునని యామూర్ఖుఁడు నిశ్చయించుకొనెను. అట్టి నిశ్చయముతో నతఁడొకనాఁడు తండ్రినిసమీపించి తన మనోదుఃఖము నిట్లువెల్లడింపనారంభించెను "తండ్రీ! బాల్యమునుండియుఁ గూడ బలవంతులగు పాండవులకు నేను వెఱచుచున్నాను. అందుకుఁదగినట్లునీవు పాండవ జ్యేష్ఠుని యౌవరాజ్యాభిషిక్తునిఁ జేసితివి. ఆకారణమున మన ప్రజలును, మన బ్రాహ్మణ ప్రధానవరులును మన యందు భక్తివిశ్వాసములు విడిచి పాండవదాసులగుచున్నారు. ప్రజలెల్లరును మున్ముందు ధర్మరాజునే సార్వభౌమునిగా నెంచుకొనెదరు. ఇంక మన వంశమువారి కెప్పటికిని రాజ్యార్హత యుండదు. మూర్ఖులైన పౌరజనంబులు పాండవులను బొగడుచుండుటయు నిన్ను నన్ను నిందించుచుండుటయు నిరంతరము నేను వినఁజాలకున్నాను. కావున వారల నెట్లయిన నిప్పురంబు నుండి వెడలింపవలయు."

ఆ మాటలకు ధృతరాష్ట్రుండు మిక్కిలి దుఃఖించెను. పాండవులను విడిచిపెట్టుట వాని కిష్టములేదు. అందు ముఖ్యముగా ధర్మరాజునాతఁడు విడిచియుండలేఁడు. అందుచేఁబాండ

వుల యందలి మత్సరమును విడిచి వారితోఁ గలిసి యుండుమని కొడుకున కనేక విధముల బోధించెను. తండ్రి యెంత బోధించినను దుర్యోధనుఁడు తనపట్టుదల విడువలేదు. దుర్యోధనుని రోదనము వినలేక కడకు ధృతరాష్ట్రుఁడు సమ్మతించి పాండవులను వారణావతమునకుఁ బంపివేయుటకు నిశ్చయించెను. అట్టి నిశ్చయముతో నతఁడు పాండవులను రప్పించి యిట్లనియె.

"కుమారులారా! వారణావతమును గూర్చి మీరు వినియేయుందురు. అదిజగత్పావనమైన గంగాతీరమునందున్నది. మీవంటి రాజకుమారులకు మిక్కిలి నివాసయోగ్యమయినది. జననీ సమేతులై మీ మంత్రి పురోహితాది వర్గములతోఁ గూడ నేగి యందుఁ గొంతకాలముండి మఱలి రండు." ధర్మరాజాదులు వెంటనే యందుకు సమ్మతించి వారణావతమునకుఁ బ్రయాణమైరి. అన్నదమ్ములేవురును గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకును, భీష్మద్రోణాదులకును నమస్కరించిరి. దుర్యోధనాది సోదరుల నందఱఁ బ్రియపూర్వకముగ సంభావించిరి. వృద్ధబ్రాహ్మణులకు మ్రొక్కి వారి యాశీర్వాదముల నొందిరి. ఎల్లవారును మీ పునర్దర్శనము మాకు శీఘ్రకాలములోఁ గలుగుఁ గాక యని పలుకుచుండ బ్రాహ్మణుల స్వస్తి వచనములతోఁ గూడ కుంతీసమేతులై పాండవులు వారణావతమునకుఁ బయలుదేరిరి.

పాండవులు హస్తిపురము విడిచినంతనే దుర్యోధనుఁడు తమ్ములతోఁ గూడ మహాసంతోషభరితుఁ డయ్యెను. పాండవ

సంహారమునకు దనకు మంచి యవకాశము కలిగినదని యెంచి యతఁడు పురోచనుఁడను శిల్పిని రప్పించెను. పురోచనుఁడు వచ్చినంతనే దుర్యోధనుఁడు వానిని గౌరవించి, ఓయీ! నీవాక్కండవె నాకుఁ బరమవిశ్వాసివి. వాయువేగంబుగల వేసడములఁ బూనిన రథమెక్కి నీవిప్పుడ వారణావతమునకుఁ బోవలయును. పోయి యందు నీశిల్పకళాచతురత్వ మేర్పడ లక్కతోనొక విశాల సుందర మందిరమును నిర్మింప వలయును. నిర్మించి యందుఁ బాండవుల విడియింపవలయు. విడియించి వారలేమఱి యున్న సమయముఁగనిపెట్టి యాలాక్షాగృహమునకు నగ్ని దగిలించి పాండవుల మరణవార్తతో వచ్చినాకు శ్రవణానందము గావింపవలయు" నని యాజ్ఞాపించెను.

దుర్యోధనుని యాజ్ఞానుసారముగఁ బురోచనుఁ డతి త్వరితగతిని వారణావతమునకుఁ బోయి యక్కడ లక్కయిల్లు నిర్మించుటకుఁ బ్రారంభించెను. పాండవులును గొన్ని దినముల కచ్చటఁ బ్రవేశించిరి. వారువచ్చునరికి లాక్షాగృహము పూర్తియైనది. మీరిందు నివసింపవలయునని పురోచనుఁడు వారలను బ్రార్థించెను. సుధాధవళంబైన యాసుందర మందిరము చూచి మెచ్చి పాండవులందు నివసించిరి. కృష్ణచతుర్దశినాఁటి రాత్రి, పాండవులు నిద్రించుచుండ, లాక్షాగృహమునకు నిప్పంటింపవలయునని దుర్యోధనుని యాజ్ఞ. ఈరహస్యమును ఖనకుఁడను నొక యాప్తుఁడు పాండవులకుఁజెప్పివేసెను. ఆ పాపగృహమునుండి తప్పిపోవుట కనువైన యొక

బిలమును గూడఁ ద్రవ్వించెను. దుర్యోధనుని దుర్నయము నకుఁ బాంధవులు విస్మితులై, మిక్కిలి జాగరూకతతోడనే సంచరించుచుండిరి. వారెప్పు డేమి చేయుచుందురో కనిపెట్టి తనకుఁ జెప్పుచుండుటకుఁ బురోచనుఁ డొక కిరాత స్త్రీ నచ్చటఁ గాఁపుంచెను.

ఇంతలో లాక్షాగృహ దహనదినము వచ్చినది. ఆ కృష్ణచతుర్దశినాటి రాత్రి, కాపున్న నిషాదవనిత తన యేవురు కొడుకులతోఁ ద్రాగి మొద లెఱుఁగకుండ నాయింటి ప్రక్కనె నిద్రించుచుండెను. పురోచను కన్న మున్నగా భీముఁడు తన యన్నను దమ్ములను దల్లిని శీఘ్రముగా బిలములోనికిఁ బంపి, పురోచను డున్న గృహమునకు మెల్లఁగఁ గానే నిప్పంటించి, యందుండి వెడలిపోయెను. పాండవులు సురక్షితముగా బిలమునుండి దాఁటిపోయిరి. ఆకాశమంటు మంటలతో లాక్షాగృహము క్షణములో భస్మరాశి యైనది. నిషాదవనిత తన యేవురు కొడుకులతో దహింపఁబడినది. ఇట్లు దుర్యోధనుని యధర్మప్రయత్నము వ్యర్థమైనది. ధర్మమూర్తులైన పాండవులకే శుభము కలిగినది.

గీ. వేదవిహితంబులును శాస్త్ర విహితములును
శిష్టచరితంబులును నాఁ జెప్ప నొప్పి
ధర్మములు మూఁడు విధములఁ దనరుచుండు
కడగి యన్నియు సద్గతి కారణములు.

23. భీముఁడు - కుటుంబ రక్షణము.

లాక్షాగృహ దహనంబునఁ బురోచనుఁడును భస్మమయ్యెను. చచ్చిన నిషాదవనితను నామె యేవురుకొడుకులను జూపి ఖనకుఁడు కుంతియుఁ బాండవులును గతించిరని చెప్పనారంభించెను. వారణావతవాసు లెల్లరు నాశవములను జూచి దుఃఖింపసాగిరి. ఈయసత్య మరణవార్తను ఖనకుఁడు హస్తిపురంబునఁగూడ జెప్పెను. పట్టణమంతయు రోదనధ్వనులతో నిండెను. మహాసాధ్వియైన కుంతిం దలంచియుఁ బాండవు సుగుణసంపదలం దలపోసియు రాజమందిరంబెల్ల ఘొల్లున నేడ్వసాగెను. ఆదుఃఖవార్తను నిండుసభలో విని పాపము ధృతరాష్ట్రుఁడుగుండెలు బాదుకొనుచు నావఱచినట్లఱచెను. పాండవులకిట్టి దుర్మరణము దుర్యోధనుని మూలముననే కలిగియుండునని యెంచి ప్రజలును బంధు మిత్రాదులును గూడ వాని ననేకవిధములఁ దూలనాడిరి. కాని దుర్యోధనుఁడాపలాపణములను లేశమును బాటింపలేదు. తమ్ములైన దుశ్శాసనాదులతోడను మిత్రులైన కర్ణాదులతోడను మహానంద భరితుఁడై నాఁటిదినమంతయు పర్వదినమువలెఁ గడపెను.

ఇచ్చట బిలములోఁ బ్రవేశించిన పాండవులు ప్రాణభీతిచే నతిత్వరితగతిం బోవుచుఁ గొంతసేపున కలసిపోయిరి. కుంతి లేశమును నడువలేక పోయెను; ధర్మరాజాదులును గడుఁ జాలకుండిరి.

నాఁటి నడురేయిని లేశమును నిద్రలేక వారి శరీరములు తూలి పోవుచుండెను. అప్పుడు భీముఁడు తల్లిని మూపుమీఁదను ధర్మరాజార్జునులను బాహువుల మీఁదను, నకులసహదేవులను దొడలమీఁదను నెక్కించుకొని, వారు తన్నుఁ గట్టిగబట్టి యుండ, చీకటియనక ముండ్లనక రాళ్లనక మహావేగంబునఁ బోయి పోయి మఱునాఁడొక యరణ్యమునఁ బ్రవేశించెను. వారందఱుఁ జల్లనియొక చెట్టునీడను జేరుకొనిరి. మితిమీరిన యాఁకలియు దప్పికయు భరింపలేక; భీముఁడు దక్కఁ దక్కిన వారందఱుఁ జల్లని యామ చెట్లనీడను మూర్ఛపోయినట్లు నిద్రపోయిరి. భీముఁడా చెట్టెక్కి నలువంకలు చూచి సమీపమున నేయొక కొలను గాంచెను. తల్లియు నన్నదమ్ములయు దప్పితీర్చుట కతఁడా సరోవరము కడ కేగి కృతస్నానుఁడై తాను వలసినంత నీరమును ద్రావి, తామరాకు దొన్నెలతోఁ దన వారికై జలములఁ గొనివచ్చెను. కాని గాఢనిద్రయందున్న వారల నిద్రకు భంగము గలిగింపలేక యతఁడా జలముల నొకచో భద్రపఱచియుంచెను.

భీముఁడు వారి ప్రక్కనే కూర్చుండెను. కఱకుఱాలనేలపై నిసుక పట్టియున్న వారిశరీరములను జూచెను. దుష్టుఁడైన దుర్యోధనుని మూలమున సుకుమారులైన తనవారికిట్టి కష్టములు గలిగెనుగదా యని యూరక దుఃఖింప సాగెను. క్షణమాత్రములో సకలైశ్వర్యములు నంతరించి, యరణ్యవాసము కలిగినందుకు వింతపడసాగెను. అట్లు వింతపడుచుండ, సాక్షా

త్కరించిన లక్ష్మీవలెనే యొకదివ్యసుందరివచ్చి వానికట్టెదుట నిలిచెను. భీముఁడాచక్కని కన్యకంజూచి, యామె సౌందర్యాతిశయమునకు విస్మితుఁడై, "సుందరీ ! నీవెవ్వతెవు ? అడవులలో నింతప్రొద్దేల మెలఁగెదవు. పొమ్ము. పొ"మ్మనిపలికెను. వానిమాటల కాసుందరి నవ్వుచు, "మనోహరా ! ఈయరణ్యము హిడింబుఁడను రాక్షసేశ్వరుని వాసస్థానము. నేనాతనికిఁ జెల్లెలను. హిడింబయనుదానను. మాయన్న మీరిందుఁ బ్రవేశించుటచూచి, మిమ్మందఱను జంపితెచ్చి వంటకముచేసి తనకుఁ బెట్టుమని నన్నుఁ బంపెను. నేనుఁగూడ నట్టితలంపుతోడనేవచ్చి వజ్రశరీరుఁడవైన నీసుందరాకృతిం జూచి మోహించితిని. నన్ను భార్యగాఁ బరిగ్రహింపుము. మాయన్నవలని భయంబులేకుండ మన మిరువురమెందేనిం బోవుద"మని ప్రార్థించెను. అందుకు భీముఁడు, "ఓసీ ! మీ యన్నవలన నాకు లేశమును భయంబు లేదు. రానిమ్ము. గాఢనిద్రయందున్న తల్లిని నన్నదమ్ములనువంచించి స్త్రీలోలుఁడనై పోయెదననుకొంటివా? ఊరక ప్రేలక పొ"మ్మని తృణీకరించెను.

హిడింబ వానిపాదములపైఁబడి "ప్రాణేశ్వరా ! ఈ జన్మమున నీవే నాకుఁ బతివి. నన్ను రక్షింపుము. నన్నుఁ జేపట్టితివేని మాయన్న మీయందఱను రక్షింపఁ గలఁడు. వానిని సామాన్యునిగా గణింపకుము. వాని వసముఁ జొచ్చి బ్రతికిపోవుట మృత్యుముఖమునుండి బ్రతికిపోవుట. దానవకన్యను నేనుకామచారిణినై మీయందఱను మీయిచ్ఛకువచ్చిన

ప్రదేశమునకుఁ గొనిపోఁగలను. నన్ను రక్షించిన నిన్నును నీ కుటుంబమును రక్షించుకొనిన వాఁడవగుదువు." అని పలికెను. ఈ సంభాషణలోనే భయంకరమైన హిడింబుని బొబ్బలును కేకలును వారికి వినవచ్చెను. చెల్లెలింత యాలస్యము చేసినదని హిడింబుఁడా మెపై నత్యాగ్రహమును వహించి పండ్లు కొఱుకుచుఁ గేకలిడుచు వచ్చుచుండెను. అప్పుడు హిడింబ గడగడ వడకుచు, "ప్రాణేశ్వరా! రక్షింపు"మని భీముని వెనుకఁ జొచ్చెను. భయంకర వికారుఁడైన హిడింబుఁడు వచ్చినంతనే భీముఁడు చెలరేగి, తటాలున వానిజుట్టుపట్టి, వాని కేకల వలనఁ దనవారికి నిద్రాభంగము గలుగకుండ, కొంచెము దూరమీడ్చుకొనిపోయెను. అప్పటికిని వారికి నిద్రాభంగముతప్పినది కాదు. ఆరక్కసుని బొబ్బలవలన వారందఱు మేలుకొనిరి. మేలుకొని చెంతనున్న హిడింబంజూచి, యాశ్చర్యపడ "నీవెవ్వతెవు. మాభీముఁ డెక్కడ?" నని యాతురతతో నడిగిరి. హిడింబ భయభక్తులతోఁ గుంతికిని, ధర్మజునకును మ్రొక్కి, తనవృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి, భీమహిడింబులీ సమీపముననే పోరాడుచున్నారని పలికెను. రాక్షస కన్యయైనను హిడింబ సౌందర్యాతిశయమునకును నామె యుత్తమ శీలమునకును సంతసించి, వారందఱు నామెతో యుద్ధభూమికి వచ్చిరి.

అచ్చట భీమ హిడింబాసురు లతిఘోరముగఁ బోరాడుచుండిరి. ఇరువురకును జయమునుగూర్చి సంశయముకలిగెను.

ఇరువురకును బ్రాణభీతికలిగినది. అట్టిస్థితిలో భీముఁడు తల్లిని అన్నదమ్ములనుజూచి, యర్జునుని బ్రోత్సాహవాక్యములువిని, క్రొత్తబలమును గ్రొత్తధైర్యమును వహించి, యారక్కసుని పాదములుపట్టి గిరగిరఁదిప్పినేలం గొట్టెను. తోడనే నోట రక్తమును గ్రక్కుచు నారక్కసుఁడు పర్వతమువలెఁ గూలి చచ్చెను. సంతోషముతోసందఱును గెవ్వున గేకలిడిరి. అప్పుడు భీముఁడు హిడింబనుజూచి, "నీవింకనుమాతోడనేయుంటివా ? నిన్నును మీయన్నకడకుఁబంపెదను రా" మ్మని పలుకుచుండ హిడింబ కుంతిని ధర్మజుని శరణువేఁడెను. వారామెనుగరుణించి భీముని శాంతపరచి "నాయనా! దీనురాలైనయీమెను బరిగ్రహింపుము. రాక్షసకన్య యయ్యును శరణుజొచ్చినపుడు రక్షించుట ధర్మము. మన కాపదగలిగినను ధర్మమున కాపద గలుగనీయరాదు. నిన్నుఁగోరి యీమె యన్నను వదలుకొనినది. కావున మాయాజ్ఞను మన్నింపు" మని పలికిరి. భీముఁడువారియాజ్ఞచొప్పున హిడింబను భార్యగా సంగీకరించెను. కొంతకాలమునకు వారికి ఘటోత్కచుండను సుతుఁడు పుట్టెను.

క. ఆపదయైనను ధర్మువు
ప్రాపుగ రక్షింపవలయుఁ బరమార్థము ధ
ర్మోపాయము ధార్మికులకు
నాపద జన్మాంతరమున కనుగతమగుటన్.

24. కుంతి - ప్రత్యుపకారబుద్ధి.

మహావీరుఁడైన ఘటోత్కచుఁడు పుట్టినంతనే నవయౌవనుఁడును మహాస్త్రకోవిదుండును నయ్యెను. వానిఁజూచి పాండవులును గుంతియు నత్యాశ్చర్యమునొందిరి. ఘటోత్కచుఁడు కొన్ని దినములు తండ్రికడనుండి మీరు తలంచినప్పుడెల్లఁ బ్రత్యక్షమగుచుందునని చెప్పి సెలవుగైకొని తల్లితోఁగూడ రాక్షసలోకమునకుఁ బోయెను. పిమ్మటఁ బాండవులు శాలిహోత్రుఁడను మహర్షి యొద్ద ననేక శాస్త్రము లభ్యసించి యందుండి వెడలి యేకచక్రపురం బను నొక యగ్రహారము చేరుకొనిరి. జటాజినములు వల్కలములు ధరించి వారేవురును వేదాధ్యయనము సేయుచు బ్రాహ్మణ కుమారుల వలెనే యాగ్రామమున సంచరించుచుండిరి. వారు బ్రాహ్మణులనియే గ్రామస్థులనుకొనుచుండిరి. ఒక బ్రాహ్మణగృహస్థుఁడు వారి నాదరించి తనయింట నివాసమొసంగెను. పాండవులందు నివసించుచుఁ బ్రతిదినము నింటింట భిక్షాన్నమును దెచ్చుకొనుచుఁ దల్లికొసంగుచుండిరి. తెచ్చినవానిలో సగము భాగము భీమునకుం బెట్టి తక్కినసగమును గుంతి, కడమకొడుకులును దానును భుజించుచుండెను. తేజోమూర్తులైన పాండుకుమారులంజూచి

భగవంతుఁ డిట్టివారి కీభిక్షాటనమేల కల్పించెనో యని గ్రామస్థులు విచారించుచుండిరి.

తన యింట నివాస మొసంగి యాదరించుచుండిన బ్రాహ్మణగృహస్థున కేమి ప్రత్యుపకారము చేయవలయునో యని కుంతి నిత్యమును మనస్సులో నూహించుచుండెను. ఎంత యూహించినను బ్రస్తుతము తాను జేయఁగలిగిన దేమియు నామెకుఁ దోచలేదు. ఇట్లుండ నొకనాఁటి మధ్యాహ్నమున భీముఁడు దక్కఁ దక్కినవారు భిక్షాన్నములను దెచ్చుటకు బయలు దేరిరి. భీముఁడును గుంతియు మాత్రమే యింటనుండిరి. అప్పుఁ డాకస్మికముగ నాబ్రాహ్మణగృహమునుండి పెద్దరోదన ధ్వని కుంతికి వినవచ్చినది. కుంతి వింతపడి వినుచు భీముని బిలిచి "కుమారా! ఆరోదన ధ్వని వినుము. మన కుపకారి యైన బ్రాహ్మణున కేదేనాపద తటస్థించి యుండును. ఆపత్కాలంబున వానికిఁ దోడుపడుటకంటె మనకుఁ గావలసిన దేమి?" యనిపలికెను. భీముఁడును దల్లిమాటలకు సంతసించి "అమ్మా! ఎవ్వరివలన నెట్టియాపద యీబ్రాహ్మణునకుఁ గలిగినదో కనుఁగొనిరమ్ము. ఎట్టిదుర్ఘటకార్యమైనను నేను జేసి యీతనికి శుభము గలిగించెద" నని చెప్పి యామెనుబంపెను.

కుంతి లోని కేగి చూచుసరికి బ్రాహ్మణుఁడు భార్యాపుత్రాదులతోడను, బాంధవులతోడను ఘొల్లున రోదనము సేయుచుండెను. "ఆ రాక్షసుని పాలికి నేనే పోయెద" నని

యొకరును "నీవువలదు నేను బోయెద" నని మఱి యొకరును "తండ్రీ! లేక లేక పుట్టిన యేకపుత్త్రుఁడవు నీవుందువు. నేనే యారాక్షసున కాహారమయ్యెద"నని బ్రాహ్మణుఁడును రోదనము సేయుచు ననుకొనుచుండిన మాటలను గుంతి వినెను. కాని యామెకు విషయము స్పష్టముగా బోధపడలేదు. అందుచే బ్రాహ్మణుని పిలిచి, "అయ్యా! మీకుఁ గలిగిన యాపద యేదియో నాకుఁ జెప్పుము. తోఁచునంతకుఁ బ్రయత్నించెద" నని యడిగెను. ఆమాటలకుఁ బాపము బ్రాహ్మణుఁడు నెత్తి నోరు మోఁదుకొనుచు. "అమ్మా! వెఱ్ఱితల్లీ! మాకుఁ గల్గిన యాపద యేభగవంతుఁడైన బ్రత్యక్షమై తీర్పవలసినది కాని మానవులకు సాధ్యముగాదు. ఇచ్చటికి నాతిదూరమున బకుఁడను నొక రాక్షసుఁడు కలఁడు. వానికి యేకచక్రపురంబువారు దిన దినము నిలువరుస చొప్పున నొక మనుష్యుని రెండెనుబోతులం బూన్చిన బండెడన్నమును సమర్పించు చుండవలయును. ఆ రాక్షసుఁడా మనుష్యుని నాయన్నమును నెనుపోతులతోఁ గూడ భక్షించు చుండును. ఆ రక్కసునకు వెఱచి యీ గ్రామమువారిట్టి క్రమము నేర్పఱచుకొనిరి. తల్లీ! నేఁడు మావంతు వచ్చినది. మాలో......"అని మఱి మాటాడలేక మఱింత ఘొల్లున నేడువ సాగెను.

ఆ మాటలకుఁ గుంతియు మిక్కిలి దుఃఖించి, "బ్రాహ్మణోత్తమా! దుఃఖింపకుము. నీకొక్కఁడే పుత్త్రుఁడు. నా కేవురు

పుత్రులున్నారు. నేఁడు వచ్చిన మన యింటివంతునకు నాకుమారులలో నొకనిఁ బంపెదను. నీ వూరడిల్లు" మని పలికెను. "అమ్మా! వలదు వలదు నాకు బ్రహ్మహత్యా పాపము సంభవించు"నని బ్రాహ్మణుఁడనెను. కుంతి వెంటనే భీమునిం బిలిచి యావృత్తాంతమును జెప్ప నతఁడు మహానంద భరితుఁడై త్వరలో వంటలు కానిండని బ్రాహ్మణునకుఁ జెప్పెను. ఇంతలో ధర్మరాజాదులు భిక్షాన్నములతో నింటికివచ్చి సంతోషాతిశయమున నుప్పొంగుచుండిన భీమునింజూచి వీనికి నేఁ డెవరితోడనో మల్ల యుద్ధము తటస్థించి యుండునని భావించి, తల్లినడిగిరి. ఆమె యావృత్తాంతమును జెప్పినంతనే, ధర్మరాజు, 'అమ్మా! పరుల మేలుకై తమపుత్రుల నిచ్చుకొనువారున్నారా?' యని యామెను వారించెను. కుంతి నవ్వుచు, 'నాయనా! నూర్వురు కొడుకులున్న తల్లియైనను కొడుకుఁజావు గోరునా? భీముఁ డెన్నఁడును జావఁడు. వాఁడు వజ్రశరీరుఁడు. వీని బాల్యమున నొకనాఁడు నేను వీనినెత్తుకొని వచ్చుచుండ, నితఁడు నాచేతులనుండిజాఱి యొక పాషాణముపైఁ బడినంతనే, యాఱాతిబండ పొడి పొడిగాఁ జితికి పోయినది. నీతమ్ముఁ డవశ్యమా రక్కసుని సంహరించి యీ బ్రాహ్మణునకే గాక, యీ గ్రామము వారికందఱకు శుభము గలిగింపఁ గలఁడు. నీవు భయపడకు" మని చెప్పి యొప్పించెను.